

Frank Elderson: 'Het belang van een brede belangstelling moet niet worden onderschat.'

MAANDBLAD VAN DE JURIDISCHE FACULTEITSVERENIGING GROTIUS • JAARGANG 36 NR 3

NOVUM

Boekbespreking: Wat te doen met anti-democratische partijen?

Verdieping

'Straffeloos naaktfoto's jatten: hoe rechten dankzij rechten niet beschermd kunnen worden'

Analyse

'Elektrische poortwachters op het station'

Andreas Kinneging

'Wat is mensenkennis?'

Annotatie

Advocatenwet een grondslag voor beperking vrijheid van meningsuiting?

jfv **GROTIUS**

Universiteit Leiden

Universiteit Leiden. Universiteit om te ontdekken.

Juridisch faculteitsblad

NOVUM

ZOEKT

**NIEUWE
REDACTIELEDEN**

Het juridisch faculteitsblad NOVUM is bezig met een uitbreiding van haar redactie. Wij zijn op zoek naar enthousiaste redactieleden met een brede interesse, een vlotte pen en inspiratie. Nieuwe ideeën aangaande de NOVUM zijn bij ons altijd van harte welkom. Daarnaast zien wij als redactie het belang in van een ontspannen sfeer om de creatieve geest te inspireren. Herken jij jezelf in dit profiel?

Vragen of direct solliciteren?

**Mail dan naar novum@law.leidenuniv.nl,
onder vermelding van sollicitatie redactielid.**

Waarde lezer,

Tijdens de kerstvakantie denkt de rechtenstudent amper aan studeren. Deze paar dagen vrije tijd zijn ons gegund om te genieten van de gemoedelijke kerstsfeer, in alle rust en vrede de kerstboom te versieren, of om eens lekker te genieten van een mooie maaltijd in de familiekring. En eindelijk is er tijd en gelegenheid om eens wat uitbundiger feest te vieren, uit te gaan en een gat in de dag te slapen. Of niet soms?

Dit verhaal zou geheel kloppen, ware het niet dat het hier om de Leidse rechtenstudent gaat. Voor de Leidse rechtenstudent houdt het denken over het recht immers nooit op! “*Lex dura est*”, hoor je dan weleens in de wandelgangen, maar iedereen weet dat de Leidse rechtenstudent niet zomaar zijn vakantie opgeeft ter wille van de tentamens omdat sprake is van een ‘harde wet’, maar veeleer omdat hij iedere kans om zich te mogen verdiepen in de belangrijke juridische vraagstukken van de dag gretig aangrijpt. Zo heeft ook de redactie van de NOVUM ervoor gezorgd dat er aan het begin van het tweede semester weer een geestverrijkende Nieuwjaarseditie klaarligt in de bakken.

Deze maand gaan Fatima Jarmohamed en Ademir Sehomerovic in gesprek met mr. Frank Elderson, directielid van De Nederlandsche Bank. Voor degenen die graag willen weten wie er aan het hoofd staat van deze nationale toezichthouder is dit stuk een echte aanrader. Mohammad Sharifi schrijft deze maand twee lezenswaardige stukken. In de eerste plaats beveel ik u zijn recensie van de veelgeprezen film “*Nightcrawler*” aan. Nog relevanter is de bespreking van het boek “*Wat te doen met anti-democratische partijen?*”.¹ De schietpartij op het hoofdkantoor van *Charlie Hebdo* afgelopen maand heeft het debat over de weerbare democratie en met name de vrijheid van meningsuiting weer op scherp gezet. Hier is ook een taak weggelegd voor het onderricht over fundamentele rechten en vrijheden.

Ach, het leven van de Leidse rechtenstudent is niet altijd even makkelijk, maar ik kan u verzekeren dat het de beproevingen meer dan waard is. De maatschappij heeft immers hard mensen nodig, die beroepsmatig begrijpen wat de vrijheid van meningsuiting inhoudt. Mensen die begrijpen dat eigenrichting geen oplossing is in de ogen van de wet en de Cleveringa’s onder deze mensen die zich met een ferm “*tot hier en niet verder*” durven uitspreken tegen onderdrukking en terreur en die de mantra “*je suis Charlie*” van juridische substantie kunnen voorzien. En om af te ronden zoals ik ben begonnen, lijkt het mij sterk dat er studenten onder ons zijn, die niet even de tijd hebben genomen om onder een sfeervol verlichte kerstboom te genieten van hun vrijheid. Wij zijn alweer een maand verder, maar ik wens u alsnog graag, mede namens de gehele redactie, een gelukkig nieuwjaar toe.

Rogier van Geel
Hoofdredacteur NOVUM

¹ Over de oratie van George van den Bergh uit 1936.

Volg ons op

NOVUM

@NOVUM_Law

Jij wordt niet snel ergens stil van.

Als starter kies je bewust voor een Top 5-kantoor. Jouw frisse blik geeft de cliënt vaak een andere kijk op de zaak en je vecht graag voor jouw ideeën. Je hebt een uitgesproken mening, ook als het spannend wordt. Je houdt van aanpakken, no-nonsense en een steile leercurve. Sta je op scherp? Bel met Tamara of Thaira: 088-253 53 86 of mail naar recruitment@akd.nl.

[Kijk op werkenbijakd.nl](https://werkenbijakd.nl)

AMSTERDAM BREDA EINDHOVEN ROTTERDAM BRUSSEL

 akd advocaten
notarissen

Inhoudsopgave

1	Ten geleide	
3	Inhoudsopgave	
4	De Annotatie	<i>Advocatenwet grondslag voor beperking vrijheid van meningsuiting?</i>
6	De Verdieping	<i>Straffeloos naaktfoto's jatten: hoe rechten dankzij rechten niet beschermd kunnen worden</i>
10	Boekenproject	<i>Het proces van de eeuw</i>
11	Ter leering ende vermaeck	
12	Boekrecensie	<i>Wat te doen met anti-democratische partijen? De oratie van George van den Berg uit 1936</i>
16	Advertorial	<i>Kennismaking met Koen Schrama en Naomi Reijn, werkzaam bij Allen & Overy en tevens Leidse alumni</i>
18	In gesprek met	<i>Frank Elderson</i>
22	De Analyse	<i>Elektrische poortwachters bij de stations</i>
24	Filmrecensie	<i>Nightcrawler (2014)</i>
26	De Vereniging	
28	Faculteitszaken	<i>Praesidium libertatis - geen vanzelfsprekendheid</i>
29	Column	<i>Soms voel ik gewoon dat ik gelijk heb</i>

4

6

12

22

24

26

NOVUM is het maandblad van de Juridische Faculteitsvereniging Grotius te Leiden. NOVUM is ontstaan uit een fusie tussen het faculteitsblad Trias (1968) en het blad Request (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraaat Appèl.

NOVUM is aangesloten bij de Stichting Landelijk Overleg Juridische Faculteitsbladen (LOJF).

Oplage: 1.250 exemplaren
Lay-out: R.W. Bouwman
Druk: JP Offset
ISSN-nummer: 1567-7931

U kunt NOVUM vinden bij de ingang van de faculteit, de C-gang op de begane grond, het restaurant en bij C131. De redactie behoudt zich het recht voor ingeleverde stukken niet te plaatsen of te wijzigen. De inhoud van de artikelen vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs de mening van de redactie.

© Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gereproduceerd zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

Redactie

Hoofdredacteur
Rogier van Geel (06 53 72 58 51)
novum@law.leidenuniv.nl

Eindredacteur
Fatima Jarmohamed (06 20 95 83 37)
novum@law.leidenuniv.nl

Redacteuren
- Raphaël Donkersloot
raphaeldonkersloot@gmail.com
- Thomas Weber
thomaswebert13@gmail.com
- Anna Tsheichvili
anna.tsheichvili@gmail.com
- Maurice Jeurissen
maurice1993@live.nl
- Maurits Helmich
m.m.helmich@gmail.com

- Niels Neve
nielsneve@live.nl
- Mohammad Sharifi
the.sharifimo@gmail.com
- Ademir Sehomeric
ademir.sehomeric@gmail.com
- Marthe Goudsmid
mlrsgoudsmid@gmail.com

Adviesraad
- Prof. Dr. A.O. Lubbers
- Mw. Drs. A.F.M. van der Helm
- Mw. Mr. C. de Kruif
- Mr. G.K. Schoep
- Tim van Lit, Assessor Fdr
- Beau-Dominique van Boggelen, praeses JFV Grotius

Contact
novum@law.leidenuniv.nl

De Annotatie

Advocatenwet grondslag voor beperking vrijheid van meningsuiting?

De vrijheid van meningsuiting is altijd een controversieel onderwerp in westerse maatschappijen. Deze vrijheid wordt vaak als vanzelfsprekend beschouwd totdat een persoon of bevolkingsgroep zich gekwetst of gekleineerd voelt door de uitingen van een ander. In zo'n geval zie je al snel een tweedeling van mensen die enerzijds voor een zo'n breed mogelijke meningsuiting zijn en mensen die anderzijds deze vrijheid graag beperkt zien ter bescherming van de gekwetsten. Het debat over de vrijheid van meningsuiting speelt zich niet alleen af onder burgers. Ook in verband met de situaties gerelateerd aan arbeid is het vaak lastig om de grens te bepalen wat iemand in zijn functie mag zeggen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij ambtenaren, omdat zij – goed beschouwd – onze overheid vertegenwoordigen.

Als advocaat behoor je de belangen van de cliënt subjectief te verdedigen, maar in hoeverre mag je naast juridische argumenten, je eigen (politieke) mening verkondigen en gebruiken in een proces om het recht van de cliënt te behalen?

In deze editie van de rubriek De Annotatie heeft een advocaat na een afgewezen wrakingsverzoek zich bij de president van de rechtbank op zeer negatieve manier uitgelaten over de rechters. Dit geschiedt echter op zeer onprofessionele wijze, en de president van de rechtbank meldt deze onordelijkheid dan ook bij de deken. De deken stelt naar aanleiding van de melding een onderzoek in naar de uitlatingen van de advocaat. Ondertussen begint de advocaat een procedure in kort geding tegen het onderzoek

van de deken, omdat de advocaat van mening is dat dit onderzoek in strijd is met artikel 7 van de Grondwet, en artikel 10 van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Volgens de advocaat beperkt de deken zonder wettelijke grondslag zijn uitingsvrijheid, en mist dan ook de daaruit voortvloeiende bevoegdheid tot het beperken. De deken zou dan ook onrechtmatig jegens hem handelen, volgens de advocaat.

De rechtsvraag die het Hof dan ook beantwoordt in deze zaak is: Is de Advocatenwet een grondslag voor de beperking van de uitingsvrijheid van advocaten?

De relevante feiten

De advocaat behartigde de belangen van vredesactivisten die strijden tegen het gebruik van kernwapens. In casu behartigde de advocaat de belangen van één van de activisten in een strafrechtelijk proces. Na een afgewezen wrakingsverzoek stuurt de advocaat een schriftelijk bericht naar de president van de rechtbank.

Is de Advocatenwet een grondslag voor de beperking van de uitingsvrijheid van advocaten?

In zijn bericht aan de president laat de advocaat zich zeer negatief uit over de wrakingsrechters. Zij zouden door in te stemmen met de jurisprudentie van de Hoge Raad – het Kernwapenarrest – ‘een keuze maken die juridisch en moreel misdadig is’. De keuze met deze jurisprudentie in te stemmen kan ‘uitsluitend door verdorven lieden worden gemaakt’. Bovendien zouden de wrakingsrechters ‘verdorven en schaamteloze lieden zijn, onpeilbaar leugenachtig zijn, integriteit missen, moreel en intellectueel corrupt zijn, ongeschikt zijn en malicieus hebben gehandeld’. De deken heeft na de melding van de president van de rechtbank meerdere malen de advocaat uitgenodigd voor een gesprek, maar dat heeft de advocaat geweigerd. De advocaat is bovendien gelijk een procedure gestart in kort geding omdat hij van mening was dat de deken geen bevoegdheid had om de meningsuiting van de advocaat te beperken, wegens het ontbreken van een grondslag.

De rechtsregels omtrent de beperking van de vrijheid van meningsuiting

De vrijheid van meningsuiting is een vrijheid die in onze democratische samenleving niet zomaar beperkt kan worden. Het is dan ook een in de Grondwet vastgelegd recht, beschreven in artikel 7. De vrijheid van meningsuiting is alsmede vastgelegd in hoger recht, namelijk in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Bij beide artikelen zijn beperking-clausules opgenomen. In artikel 7 Gw heeft de grondwetgever bepaald dat 'behoudens ieders verantwoordelijk volgens de wet' iedereen de vrijheid heeft zich zonder voorafgaand verlof te uiten. Met 'de wet' worden wetten in formele zin bedoeld. De vrijheid van meningsuiting kan dus op grond van dit artikel alleen door een wet in formele zin worden beperkt.

De advocaat is bovendien gelijk een procedure gestart in kort geding omdat hij van mening was dat de deken geen bevoegdheid had om de meningsuiting van de advocaat te beperken, wegens het ontbreken van een grondslag.

De beperkingsclausule in artikel 10 van het EVRM is concreter geformuleerd.

De beperking moet bij wet zijn voorzien, en noodzakelijk in een democratische samenleving 'in het belang van de nationale veiligheid, territoriale integriteit of openbare veiligheid, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen'.

De deken is het onderzoek naar de uitlatingen van de advocaat begonnen op grond van de Advocatenwet. In artikel 46 van deze wet is namelijk bepaald dat advocaten aan tuchtrecht zijn onderworpen ter zake van 'enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt'.

Overwegingen van het hof

Het hof bemerkt als eerste dat de Advocatenwet een wet in formele zin is. Derhalve kan de Advocatenwet een grond zijn voor het beperken van de uitingenvrijheid als bedoeld in artikel 7 van de Grondwet.

De advocaat betoogt echter dat de norm in de bepaling van de Advocatenwet niet genoeg kenbaar is en niet concreet genoeg is bepaald, en dus geen grond mag zijn zoals is gesteld in artikel 7 van de Grondwet. Het staat het hof echter niet vrij de bepalingen uit de Advocatenwet te toetsen aan de Grondwet, aangezien dit in strijd met artikel 120 van de Grondwet. Het hof stelt dat de norm uit artikel 46 van de Advocatenwet, vergelijkbaar is met de open zorgvuldigheidsnorm uit die van het onrechtmatige daad leerstuk. Bovendien is volgens het hof de norm uit de advocatenwet

voldoende verduidelijkt in de eed, de gedragsregels en in de jurisprudentie van de Raad van Toezicht. Hiermee concludeert het Hof dan ook dat de open norm voldoende kenbaar en duidelijk omschreven is.

Daaropvolgend bekijkt het hof of de maatregel van de deken, leidend tot beperking van uitingenvrijheid van de advocaat, noodzakelijk is in een democratische samenleving. Het hof oordeelt hierover dat de uitingen gedaan door advocaat over de wrakingsrechters het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht ondermijnen. Het hof concludeert dat de maatregelen genomen door de deken ter voorkoming van deze ondermijning, in beginsel de toets van het tweede lid van artikel 10 EVRM kunnen doorstaan aangezien de maatregelen ertoe dienen het publieke vertrouwen in het gezag te beschermen.

Het hof oordeelt hierover dat de uitingen gedaan door advocaat over de wrakingsrechters het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht ondermijnen.

Conclusie

Al haar overwegingen tezamen oordeelt het hof dus dat het instellen van het onderzoek van de deken, op grond van artikel 46 van de Advocatenwet, niet in strijd is met de mogelijkheden tot beperking in artikel 10 EVRM. Bovendien moet aangenomen worden dat de bepalingen uit de Advocatenwet niet strijdig zijn met de grondwettelijke bepalingen. En nu door het hof is bepaald dat de open norm uit de Advocatenwet duidelijk kenbaar en voldoende bepaald is, kan worden aangenomen dat de bevoegdheid van de deken tot het beperken van de uitingenvrijheid van de advocaat, voortvloeit uit artikel 46 van de Advocaten en dat deze wet in formele zin ook een grond is daarvoor.

De vordering van de advocaat wordt daarom ook door het hof afgewezen. ■

De uitspraak is te vinden op rechtspraak.nl als ECLI:NL:GHDHA:2015:2

De Verdieping

*Straffeloos naaktfoto's jatten:
hoe rechten dankzij rechten niet beschermd kunnen worden*

Inleiding

Het was hét schandaal van afgelopen zomer: naaktfoto's van beroemdheden waar je maar keek – op internet althans. De iClouds van de getroffen beroemdheden werden gehackt, en foto's van hun intiemste momenten werden online geplaatst. In eerste instantie op de website 4chan. Daarvandaan verspreidden de foto's zich als een brandend vuurtje over het wereldwijde web en bekeek menig een de pikante foto's. Het schandaal is overigens nog niet voorbij, accounts worden nog steeds gehackt en foto's worden nog steeds openbaar gemaakt.

Honderdduizenden bekeken de foto's, het was overduidelijk dat fans over de hele wereld stonden te popelen om hun idolen naakt te zien. Dat de foto's zonder toestemming van die idolen openbaar gemaakt werden deed het publiek blijkbaar weinig. De beroemdheden zaten daar echter wél mee. Zo sprak Jennifer Lawrence zich bijvoorbeeld uit in een interview met Vanity Fair:

“Just because I'm a public figure, just because I'm an actress, does not mean that I asked for this. It does not mean that it comes with the territory. It's my body, and it should be my choice, and the fact that it is not my choice is absolutely disgusting. It is not a scandal. It is a sex crime. It is a sexual violation. It's disgusting.”¹⁺

Het is duidelijk dat ze zich aangerand voelt – niet alleen door de hacker, maar ook door eenieder die de foto's bekijkt. Gevoelsmatig gezien wellicht niet onterecht. Juridisch gezien is er echter niet veel dat zij en de andere slachtoffers kunnen doen. De advocaten van mevrouw Lawrence zijn er tot nu toe slechts in geslaagd om Google twee links naar websites die de foto's tonen te laten verwijderen. Dit lukte op basis van copyright-rechten (de websites waar de foto's op stonden konden echter niet worden aangepakt). Haar advocaten zeggen iedereen te willen vervolgen die de foto's publiceert, maar dat is makkelijker gezegd dan gedaan. In Nederland is dat zelfs vrijwel onmogelijk.

Geen gestolen goederen

De foto's zijn zonder toestemming van de gefotografeerden/makers van de betreffende foto's openbaar gemaakt en verspreid, zoveel is duidelijk. Stellen dat de foto's gestolen zijn is echter te kort door de bocht, het recht loopt namelijk (nog steeds) achter op digitale ontwikkelingen. Want dat is relevant: het gaat om digitale foto's.

De Hoge Raad bepaalde in het Elektricitetsarrest² wat een 'goed' is. Een goed heeft een zelfstandig bestaan, bij een goed is er een mogelijkheid tot overdraagbaarheid door menselijk toedoen, een goed heeft een zekere vermogenswaarde en er bestaat de mogelijkheid van toe-eigening. Irrelevant is (geworden) dat een goed digitaal is. In het RuneScape-arrest³ bepaalde de Hoge Raad immers dat diefstal van een virtueel amulet inderdaad diefstal is. Virtuele goederen kunnen gestolen worden. Digitale foto's zijn echter geen goederen.

Virtuele goederen kunnen gestolen worden.

Digitale foto's zijn echter geen goederen.

De wetgever heeft er namelijk voor gekozen om computergegevens niet als 'goed' te kwalificeren, omdat gegevens meervoudig (kunnen) zijn (wat betekent dat meerdere personen tegelijkertijd beschikkingsmacht kunnen hebben). De Hoge Raad bevestigde deze redenering.⁴ Digitale foto's zijn dus gegevens, en gegevens

kunnen niet gestolen worden – ‘stelen’ van gegevens valt niet onder de juridische kwalificatie van diefstal nu er geen sprake is van een goed.

Publicatie niet illegaal

Wanneer foto's verkregen worden door het hacken van een cloud is er dus geen sprake van diefstal. Daaraan wordt in het wetsvoorstel “Versterking bestrijding computercriminaliteit” niets veranderd. De publicatie van gehackte gegevens kan dan ook niet vervolgd worden onder de huidige definitie van heling, omdat er daarvoor sprake moet zijn van een gestolen goed. Zo zijn de personen die de foto's op legale wijze verkregen hebben niet strafbaar, ook niet wanneer zij de foto's vervolgens zelf publiceren. Publicatie is niet illegaal: onder het recht op vrijheid van meningsuiting valt immers ook het openbaar maken en verspreiden van beeldmateriaal.⁵ Het verbieden van publicatie zou zelfs een inbreuk op het recht op vrijheid van meningsuiting vormen. Ook kan een derde-verkrijger niet vervolgd worden voor computervredbreuk, aangezien hij geen computervredbreuk gepleegd heeft.

Hackers blijven ongestraft

Zodra de foto's in handen zijn van iemand die zelf geen rol gespeeld heeft in het hacken van de iCloud van het slachtoffer (een derde) kan er geen juridische actie ondernomen worden wanneer deze persoon de foto's verspreidt. Slechts de oorspron-

kelijke hacker kan vervolgd worden, namelijk voor computervredbreuk. Het zoeken naar de hacker is echter als zoeken naar een speld in een hooiberg. De gehackte iClouds zijn vermoedelijk niet allemaal door dezelfde hacker gekraakt. Er wordt aangenomen dat het om vele verschillende daders gaat, die allemaal nauwelijks te achterhalen zijn. Zo blijven daders ongestraft en zijn verspreiders van de foto's niet eens strafbaar. Bovendien leidt de straffeloosheid tot een grotere aantrekkingskracht van het plegen van misdrijven, waardoor men kan verwachten dat er alleen maar meer personen gehackt zullen worden, door meer verschillende hackers. Nu negatieve gevolgen voor de daders ontbreken, tellen bij de afweging om een misdrijf te plegen voor een potentiële dader slechts de voordelen. Wanneer naaktfoto's van beroemdheden door een hacker voldoende motivatie om een misdrijf te plegen gevonden worden kan hij zomaar bedenken dat het een goed plan is dat misdrijf (hacken) te plegen. Hij zal er immers toch geen negatieve gevolgen van ondervinden.

Het recht op privacy: boosdoener en beschermdoel

Naaktfoto's zijn persoonlijk en intiem. Het is goed voor te stellen dat het als een inbreuk op het recht op privacy ervaren wordt wanneer deze zonder toestemming van de gefotografeerde gepubliceerd worden. Blijkbaar kan het recht op privacy van de slachtoffers echter niet onder het huidige recht beschermd worden, terwijl het om een grondrecht gaat. Aan de ene kant (die van de slachtoffers) is het recht op privacy het recht waarvan het beter

en actief beschermd zou moeten worden. Aan de andere kant is het recht op privacy echter tevens de oorzaak ervan dat hackers niet gevonden worden. Om hackers op te kunnen sporen moeten er persoonlijke gegevens van enorme hoeveelheden internetgebruikers nagetrokken worden, wat in strijd is met het recht op privacy. Het publiek wil niet dat de overheid hun internetactiviteit monitort. Hoewel bijvoorbeeld de NSA er prima toe in staat is⁶ om dergelijke gegevens te achterhalen kan niemand veroordeeld worden op basis van bewijs dat onrechtmatig verkregen is. Zolang het niet is toegestaan om data op die wijze te verzamelen is het dan ook niet mogelijk om hackers op die manier aan te pakken. Dit leidt ertoe dat het recht, dat beschermd moet worden, in dit geval een reden is dat datzelfde recht niet beschermd kan worden.

Om hackers op te kunnen sporen moeten er persoonlijke gegevens van enorme hoeveelheden internetgebruikers nagetrokken worden, wat in strijd is met het recht op privacy.

Botsing van grondrechten

De rechten van burgers kunnen onder het huidige recht dus niet effectief beschermd worden. De botsing van grondrechten zorgt ervoor dat er een impasse ontstaat waarbij er gewoonweg niet gehandeld wordt door de overheid, en het aan burgers wordt overgelaten naar eigen inzicht te handelen. De snelle verspreiding van naaktfoto's van beroemdheden toont ons waar dat toe leidt: de slachtoffers van de iCloud-hacks worden niet beschermd, en hun foto's zijn voor iedereen toegankelijk geworden.

Kiezen uit twee kwaden

De overheid zou dit nu tóch een onwenselijke situatie kunnen vinden en daarom op willen treden tegen hackers en verspreiders van gehackte foto's. Als zij tegelijkertijd vast wil houden aan de huidige kwalificatie van 'goed' en 'diefstal', heeft ze keuze uit twee kwaden: het beperken van het recht op vrijheid van meningsuiting, of het beperken van het recht op privacy.

Beperken vrijheid van meningsuiting

Beperking van het recht op vrijheid van meningsuiting zou als volgt werken. Dat recht zou dan niet langer het beschermen van publiceren van naaktfoto's (die zonder toestemming van de gefotografeerde of de maker openbaar gemaakt en verspreid zijn) moeten inhouden. De publicatie van dergelijke foto's kan

dan verboden worden. Wanneer de bescherming wegvalt wordt het voor het publiek veel minder aantrekkelijk om foto's te verspreiden. Hetzelfde publiek dat nu volledig in zijn recht staat wanneer het foto's verspreid overtreedt dan immers de wet. Wanneer foto's niet langer in dezelfde mate verspreid worden als nu het geval is wordt het gemakkelijker om te achterhalen wie de foto's oorspronkelijk online geplaatst heeft – dat zou de hacker moeten zijn. Het beperken van het recht op vrijheid van meningsuiting is echter een zeer impopulair idee dat meer plaats heeft in een totalitaire regime. Zeker na de aanslag op het kantoor van Charlie Hebdo zal geen zichzelf respecterende westerse overheid eraan denken om dit recht te beperken.

**De overheid heeft keuze uit twee kwaden:
het beperken van het recht op
vrijheid van meningsuiting,
of het beperken van het recht op privacy.**

Beperken recht op privacy

De tweede optie is het recht beperken van privacy. De overheid zou zichzelf dan toestemming kunnen geven om de internetactiviteiten van haar burgers te monitoren en op die manier te achterhalen wie er illegale activiteiten op het web onderneemt, zoals bijvoorbeeld het hacken van iClouds. De hacker kan dan achterhaald en vervolgd worden op basis van legaal verkregen bewijs. Gebaseerd op de reacties van het publiek op Snowden's informatie over de hoeveelheid data die NSA van burgers verzamelt kan echter gesteld worden dat ook het beperken van het recht op privacy niet populair is en niet op veel steun zal kunnen rekenen. Ook deze optie past beter in een totalitaire samenleving dan in een democratische rechtstaat.

Het is dus duidelijk dat de opties van de overheid, wanneer ze vast wil houden aan huidige kwalificaties van 'goed' en 'diefstal', in onze samenleving feitelijk geen opties te noemen zijn. Ze hebben hier geen plaats. Tegelijkertijd is het ook geen optie om hackers ongestraft hun gang te laten gaan. Er kan niet verwacht worden dat de inbreuken op privacy dan zullen afnemen. Eerder andersom: ze zullen toenemen.

Of, de wet aanpassen

Een meer haalbare optie is om de wet aan te passen, hoewel dit niet gemakkelijk zal zijn. Wanneer de term 'goed' uitgebreid zou worden zodat het ook digitale foto's betreft is het einde zoek wanneer het gaat over de definitie van goederen. Bovendien verliest het woord 'goed' dan zijn waarde doordat er zoveel meer onder valt dat er nooit eerder onder had kunnen vallen. Ook is reeds besproken waarom de wetgever ervoor gekozen heeft een onderscheid te maken tussen goederen en gegevens met betrekking tot diefstal: gegevens kunnen eenvoudig gedupliceerd worden en zijn dus niet verdwenen voor de oorspronkelijke bezitter, hij kan er nog altijd over beschikken. Wellicht is het daarom het eenvoudigst voor de overheid om een nieuwe bepaling te creëren

die "heling" van "gestolen" gegevens strafbaar stelt, vergelijkbaar met de strafbaarheid van heling van gestolen goederen. Het zou onder computercriminaliteit geplaatst kunnen worden, een rechtsgebied dat nog volop in ontwikkeling is.

Tijd voor actie

Hoe het ook zij, de overheid moet iets doen. Het grote publiek heeft er duidelijk geen enkele moeite mee om de gehackte foto's te bekijken en te verspreiden, ondanks het feit dat het publiek wéét dat deze foto's niet met toestemming van de gefotografeerde openbaar gemaakt zijn. De 'aanranding' die door het publiek gepleegd wordt, wordt door dat publiek niet als aanranding ervaren, en in hun "onschuld" vind men het blijkbaar leuk om even te bekijken hoe hun idolen er naakt uitzien. Blijkbaar wordt daar door het publiek geen kwaad in gezien. De onderwerpen van de foto's, de beroemdheden, worden als object behandeld: Zij hebben zichzelf immers in de spotlights gezet en dan moeten ze er rekening mee houden dat er wel eens lijken uit de kast komen vallen. Wanneer ze dat niet willen moeten ze ervoor zorgen dat ze geen lijken in de kast hebben. Dat doet denken aan de argumentatie van de laag-uitgesneden jurk: als je zó een laag uitgesneden jurk aantrekt vraag je erom om lastiggevallen te worden. (U voelt aan dat dit een heel vies argument is, dat

---

**Wellicht is het daarom het eenvoudigst
voor de overheid om een
nieuwe bepaling te creëren die "heling"
van "gestolen" gegevens strafbaar stelt,
vergelijkbaar met de strafbaarheid
van heling van gestolen goederen.**

---

vooral door seksueel delinquenten gebruikt wordt. U wilt dat argument niet gebruiken. U bent een beschaafd mens.) Het publiek zal zichzelf echter niet corrigeren, en daarin ligt dan ook de taak voor de overheid. Ze moet de rechten van haar burgers beschermen, en het ongestraft laten van het openbaar maken van intieme foto's kan daar geen onderdeel van zijn. Het is tijd voor actie. ■

¹ Jennifer Lawrence Calls Photo Hacking a "Sex Crime", *Vanity Fair*, 7 oktober 2014, via: <http://www.vanityfair.com/lv/hollywood/2014/10/jennifer-lawrence-cover>, laatst bekeken op 11 januari 2014.

² Hoge Raad, 23 mei 1921, NJ 1921.

³ Hoge Raad, 31 januari 2012, 10/00101 J, ECLI:NL:PHR:2012:BQ9251.

⁴ Hoge Raad, 3 december 1996, NJ 1997, 574.

⁵ Art. 7 Grondwet.

⁶ David E. Sanger, U.S. Said to Find North Korea Ordered Cyberattack on Sony, *The New York Times*, 17 december 2014, via: http://www.nytimes.com/2014/12/18/world/asia/us-links-north-korea-to-sony-hacking.html?_r=0, laatst bekeken op 11 januari 2014.

Boekenproject

Het proces van de eeuw is een verhaal over een jonge hongerige advocaat die werkzaam wordt op de Amsterdamse Zuidas. De hoofdpersoon probeert zich staande te houden in deze werksfeer, maar juist zijn werkhouding zorgt ervoor dat hij terecht komt in een web vol met leugens.

Céril: Op de achterflap is te lezen: “Er zijn twee dingen waarvan je niet wil weten hoe ze gemaakt worden: bitterballen en advocaten.” Wat vind je van zo’n stelling, als oud advocaat?

AG: Borrelpraat, maar zo is het waarschijnlijk ook bedoeld. Wie wil dat nou niet weten? Generalistische uitspraken over advocaten zijn aan mij niet besteed.

Céril: De hoofdpersoon, Eppo Boetselaar, net rechtenstudent af, verliest zichzelf in het werk aan De Zuidas. Hij raakt verstrikt in een zelfgemaakt web van leugens. Regelmatig dacht ik: “Doe dit nou niet Eppo, doe even normaal!”. De hoofdpersoon irriteerde mij. Hij wekte eerder mijn medelijden dan mijn sympathie.

AG: Medelijden vanwege de druk van declarabele uren en het pronken met arrestenkennis? Dat begrijp ik wel. Maar de reactie van die Eppo is wel extreem dom.

Céril: Ik heb dit boek gelezen toen ik net was begonnen met de studie Rechtsgeleerdheid. Zowel de NOVUM als het NRC-Handelsblad hebben toentertijd een positieve recensie over het boek geplaatst. Eigenlijk had ik later “spijt” dat ik het boek had gelezen. Het vak van de advocatuur wordt immers niet zo positief neergezet. Het is niet alleen die druk. Het zijn al die conventies, dure woorden, affaires. Na het lezen van het boek dacht ik vooral niet: “Yes, ik word advocaat!”.

AG: Die Eppo is ook geen rolmodel. Je zou moeten weten wie hij was voordat hij de advocatuur in ging. Als je als een soort man zonder eigenschappen binnenkomt, neem je allicht de eigenaardigheden van je werkomgeving over. Ik vond trouwens dat de

Masterstudent Céril van Leeuwen en hoogleraar burgerlijk recht Alex Geert Castermans lezen dezelfde boeken

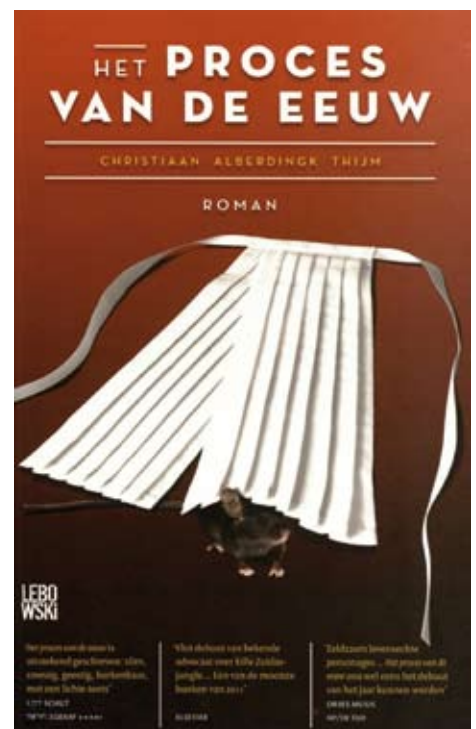
auteur wel erg veel eigenaardigheden in één kantoor heeft gestopt.

Céril: Was het boek voor jou herkenbaar?

AG: Zeker – in kleine zinnnetjes vangt de auteur allerlei zeden en gewoonten, zowel van oude bokken als van jonkies. Een patroon die niet van notities met nietjes houdt. Maar de dagelijkse gang van zaken hangt volkomen af van je onmiddellijke werkomgeving, en die van mij was zonder meer collegiaal en ontegenwoordig leerzaam. Geen seks, list en bedrog.

Céril: Heb je misschien nog titels van boeken waarin de advocatuur wèl in een positief daglicht worden gezet?

AG: De zaken, goede en kwade, lenen zich beter voor een roman dan de behandelend advocaat. Voor een *feel good* verhaal ruk ik een boek van John Grisham uit de kast. Niet meer dan één per zomervakantie, en achter te laten op het vakantieadres.

Christiaan Alberdingk Thijm, *Het proces van de eeuw*, Lebowski: 2011. € 12,50.

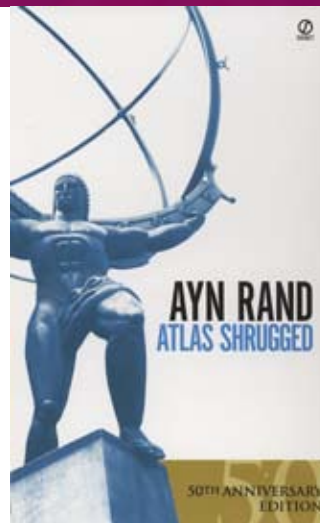
Ter leering ende vermaeck

Zoveel te lezen, te zien, te ervaren, zo weinig tijd! Welke boeken, films en documentaires verruimen uw blik op de wereld, verbreden en verdiepen uw kennis van het recht of kunnen u laten ontspannen zonder de sferen van het recht te verlaten? Elke maand maakt de redactie van de NOVUM een selectie van audiovisuele en tekstuele producten die het leven van de rechtenstudent verrijken en kunnen worden gebruikt ter leering ende vermaeck.

Boek – Atlas Shrugged

What would happen to a nation, if one day its most powerful business leaders decided to go on strike? In Ayn Rand's novel *Atlas Shrugged*, the reader finds himself in a dystopian United States, in which aggressive government regulation has led influential industrialists to abandon their country, leaving vital industries to ruin. A celebration of unrestricted individualism and capitalism, the story revolves around businesswoman Dagny Taggart, as she struggles to keep her grandfather's railroad company afloat. Criticised by some for being overly simplistic, callous, and cold-blooded, Ayn Rand's magnum opus has been glorified by many as a plea for economic freedom. Either way, the book is a legal and philosophical must-read for those interested in the background of modern American society. -

RvG

Film – The Purge: Anarchy

Wat zou er gebeuren wanneer voor een korte tijd alle criminaliteit legaal zou zijn? In het verhaal van *The Purge: Anarchy*, probeert regisseur James DeMonaco dit concept uit te werken en zijn visie hierop te tonen aan de kijker. DeMonaco laat zien dat de gevolgen van de nacht waarin criminaliteit tijdelijk legaal is, in de setting van een grote stad door de verschillende bevolkingslagen anders wordt ervaren. Het verschil tussen hoe de rijken de nacht door komen en in welke toestand de armen, is op interessante wijze belicht in de film. Ondanks het commerciële en hoofdzakelijk vermakelijke karakter van de film weet de regisseur verschillende aspecten en gevolgen van deze wetteloze natuurtoestand mooi vast te leggen. - NN

Documentaire – Don't worry, be happy

Dat de student van vandaag onder relatief veel stress kan staan is bekend, evenals de gevolgen die stress kunnen hebben op de gezondheid. Onderzoeksjournalist Michael Mosley gaat na of het mogelijk is om jezelf te trainen in zorgeloosheid of dat men een genetische aanleg tot tobben heeft. In de Britse documentaire 'Don't worry, be happy' onderwerpt hij zich aan diverse experimenten en therapieën en na zeven weken merkt hij dat hij beter slaapt, beter gehumeurd is en optimistischer in het leven staat. De documentaire laat zien hoe je je brein op een effectieve wijze kunt trainen om een zorgeloze mindset aan te nemen. - FJ

Boekrecensie

Wat te doen met anti-democratische partijen? De oratie van George van den Bergh uit 1936

Wie met geweld de democratie omver wil werpen, moet zich verantwoorden voor de rechter. Maar wat te doen met politieke partijen die binnen de kaders van de wet strijden voor het einde van de democratie? Hoe voorkomt een democratie haar eigen afschaffing? Aan de basis van deze vragen staat de oratie van George van den Bergh uit 1936. Bijna tachtig jaar na dato is deze tekst nu opnieuw voor een breed publiek beschikbaar. Ingeleid en toegelicht door Bastiaan Rijpkema, rechtsfilosoof en promovendus aan de Universiteit Leiden, met een voorwoord van René Cuperus en een nawoord van Paul Cliteur. NOVUM sprak met Bastiaan Rijpkema over Van den Bergh, de weerbare democratie en anti-democratische partijen.

Waarom is de oratie van George van den Bergh uit 1936 zo bijzonder?

Van den Bergh zelf was een zeer interessant en veelzijdig persoon. Je zou prima een boek over George van den Bergh als persoon kunnen schrijven als je bijvoorbeeld historicus bent of biograaf. Maar de oratie, daar zijn twee duidelijke redenen voor. Het is politiek-filosofisch gezien een heel interessant verhaal, wat volgens mij uniek is omdat het anders is dan wat de vader van de 'weerbare democratie' Karl Loewenstein schrijft. In 1937 schreef Loewenstein dat de democratie zich moet verdedigen tegen niet-democratische partijen. En in het spoor van Loewenstein ontwikkelt zich vervolgens een hele literatuur en traditie van denken over de weerbare democratie. Maar George van den Bergh was dus eigenlijk al een jaartje eerder. Daarnaast geeft hij ook meteen een filosofische rechtvaardiging in zijn oratie. Hij ontwikkelt een politiek-filosofische rechtvaardiging voor het verbieden van anti-democratische partijen, en dat is denk ik uniek. Dat is reden één. Ten tweede is het historisch gezien een interessante tekst. In Neurenberg werden in 1935 de rassenwetten afgekondigd. Het was duidelijk dat het in Duitsland verkeerd ging met de democratie. In Nederland had je toen al de NSB (Nationaal-Socialistische Beweging, red.). De oratie wordt dan ook deels uitgelegd als een tekst die zich richt tegen de NSB terwijl Van den Bergh die partij zelf niet expliciet noemt. En daarnaast heb je de intellectuelen die juist op het moment dat Europese democratieën het heel moeilijk beginnen te krijgen, de democratie als idee afschrijven.

Ze noemen het systeem van de democratie inefficiënt, achterhaald et cetera. Daarom is het zo vernieuwend dat Van den Bergh dus op dat moment, in 1936, zo'n fundamenteel betoog houdt ter faveure van de democratie.

In een ander interview beschrijf je het als een "Cleveringachtige toespraak". Dat heeft dus hiermee te maken?

Ja, ik denk het wel. Het is dus niet alleen intellectueel en historisch interessant, maar je zou het ook kunnen zien als een soort document van moed. Het is heel dapper om in 1936, wanneer die dreiging heel duidelijk begint te worden, zo stevig stelling in te nemen. Vijf jaar later heeft hij ook de gevolgen ondervonden. Hij heeft van 1940 tot 1941 in Buchenwald gezeten omdat hij naar eigen zeggen door de NSB op de lijst van mensen was gezet die iets op hun kerfstok hadden. Bij hem was het dat hij gewaar-schuw had voor de NSB. Dat geeft wel aan wat het betekende om je in 1936 zo uit te spreken. Cleveringa heeft natuurlijk een aantal jaren later ook een heel dappere rede gehouden. Dus in die zin zijn er zeker overeenkomsten tussen beide juristen.

"Maar mocht door de ongunst der tijden de geestelijke en zedelijke verwil-dering nog toenemen, dan behoeven wij, goede Nederlandse burgers, niet weerloos te gedogen, dat ons gemeenschappelijk cultuurbezit wordt aange-

De oratie wordt dan ook deels uitgelegd als een tekst die zich richt tegen de NSB terwijl Van den Bergh die partij zelf niet expliciet noemt.

tast, dat onze rechtstaat ineens stort en dat de tyranny ons hart doorwondt. Dan zullen wij ons niet alleen met de wapenen van de geest, maar ook met de wettige machtsmiddelen van de Staat tegen de belagers van onze beste goederen verdedigen.” – George van den Bergh

In 1937, een jaar later, sprak Karl Loewenstein zich ook uit over de democratie en fascisme in een beroemd geworden artikel in The American Political Science Review. In hoeverre verschillen Loewenstein en Van den Bergh inhoudelijk met elkaar of zeggen ze in de kern hetzelfde?

Dat zit denk ik vooral in de filosofische rechtvaardiging. Je ziet dat Karl Loewenstein echt een politicoloog en jurist is, en hij heeft zeker een interessante tekst over de democratie geschreven, maar hij kijkt vooral hoe in landen hoe de democratie geregeld is en in hoeverre er al maatregelen zijn genomen om anti-democraten te weren. Daar probeert hij overigens wel een soort rechtvaardiging voor te vinden door te wijzen op de analogie tussen een oorlogssituatie en de strijd met anti-democratische partijen. Maar zoals ik in het boek uitleg, geloof ik niet dat zo'n analogie heel sterk is, want er is wel enig verschil wanneer je tegen een onderdeel van je eigen staat strijdt of tegen een externe vijand. Loewenstein komt er qua rechtvaardiging dus niet helemaal uit. Van den Bergh daarentegen wél. Dat komt omdat hij twee belangrijke dingen doet. Hij maakt allereerst een onderscheid tussen gewelddadige en niet-gewelddadige partijen, iets wat ik

mis bij Loewenstein. Het is natuurlijk van belang of het gaat om partijen die geweld prediken en knokploegen de straat opsturen, of om een partij die door middel van verkiezingsdeelname en het verkrijgen van voldoende stemmen de democratie wil afschaffen, maar zich daarbij wel houdt aan alle regels en wetten. Voor de gewelddadige partijen heb je al het strafrecht; bij die 'niet-gewelddadige partijen' wordt het pas interessant. Dus de focus is bij Van den Bergh vele malen beter dan bij Loewenstein. Daarnaast heeft hij een interessante rechtvaardiging voor het optreden tegen niet-gewelddadige anti-democratische partijen. Het uitgangspunt van democratie is meerderheidsbesluitvorming, maar dat is niet alles volgens Van den Bergh, want het wezen van de democratie is zelfcorrectie: zelfbestuur waarin je fouten kunt maken als volk, je eigen besluiten kan nemen, maar die ook weer kunt corrigeren. Er is één besluit in de democratie waarbij dat niet kan en dat is het besluit om de democratie af te schaffen, want dan gooi je eigenlijk het raamwerk weg waarbinnen je die besluiten neemt en daarmee is zelfcorrectie niet meer mogelijk. Van den Bergh stelt dat we dat ene onherroepelijke besluit niet moeten toestaan in een democratie en dat is meteen de rechtvaardiging om anti-democratische partijen aan te pakken. Loewenstein benadert het praktischer door een lijst met mogelijke maatregelen te geven zonder eerst een onderscheid te maken tussen gewelddadige en niet-gewelddadige partijen. Waar Loewenstein wel op focust is het fascisme. Hij stelt dan ook dat het geen inhoudelijke ideologie is, maar een politieke techniek die

---

Het uitgangspunt van democratie is
meerderheidsbesluitvorming, maar volgens
Van den Bergh is zelfcorrectie het wezen
van de democratie.

---

zich helemaal heeft aangepast aan de democratie en daar handig misbruik van maakt. Dat doet Loewenstein heel goed. Van den Bergh richt zich daar minder op, maar dat is dan ook niet zozeer zijn onderwerp.

Was de rede van Van den Bergh meer een professioneel advies aan de staat of kunnen we alleen maar interpreteren als een academisch verhaal?

Een advies én academisch verhaal tegelijkertijd. Hij bekijkt het onderwerp op twee manieren: juridisch is het mogelijk om anti-democraten aan te pakken, maar we zouden het ook moeten willen. Daarnaast geeft hij ook een soort advies, aan de Nederlandse staat dat je een soort 'Wet op de Politieke Partijen' zou moeten ontwerpen. In die wet zouden allerlei zaken met betrekking tot politieke partijen geregeld kunnen worden. Partijen zijn heel belangrijk in de Nederlandse politiek. Maak daarom een aparte wet voor ze. Dat is nu bijvoorbeeld deels gebeurd in de Wet Financiering Politieke Partijen 2013, maar er moet nog veel meer gebeuren als we naar Van den Bergh zouden luisteren. Het allerbelangrijkste in zo'n wet is een duidelijk omschreven verbodsgrond voor anti-democratische partijen. Je zou het dus inderdaad kunnen zien als een academisch verhaal, maar met een aanbeveling aan de wetgever die nog steeds actueel is.

De oratie van Van den Bergh is dus nog actueel?

Ja, heel actueel zelfs. Juist nu is er een debat in de Tweede Kamer over de motie van het CDA-kamerlid Pieter Heerma. Hij had een motie ingediend die de regering oproept om nu eens kritisch te bekijken hoe wij het verbieden van anti-democratische partijen in onze wet hebben geregeld. In de media is dat opgepikt als een oproep tot een verbod op 'sharia-partijen', maar in een stukje dat ik voor de Volkskrant schreef² laat ik zien dat de motie eigenlijk niet over sharia-partijen gaat. Ze worden alleen als voorbeeld gebruikt van mogelijke anti-democratische partijen. Het zou ook

gek zijn om te pleiten voor een verbod op sharia-partijen want die partijen zijn er, voor zover we weten, niet in Nederland. Minister Asscher heeft al gezegd dat hij welwillend tegenover de motie staat en binnenkort komt de regering met een uitgebreid antwoord. Deze motie laat goed zien hoe relevant het pleidooi van Van den Bergh nog altijd is.

Is de oratie ook nog relevant in het licht van de steeds groter wordende rol van instanties zoals het Europees Hof voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EHRM)?

Ja, ik denk van wel. Van den Bergh stelt eigenlijk een beperking van het verenigingsrecht voor. Een bekend voorbeeld is de rechtspraak van het EHRM over de Turkse Refah-partij.² Dit is een klassieke zaak waarin het Europees Hof een verbod op een politieke partij goedkeurt. Dit is natuurlijk een hele ingrijpende beperking van het verenigingsrecht, maar je ziet dat het EHRM, in lijn met Van den Bergh, zich weerbaar opstelt wanneer een politieke partij anti-democratische doelen nastreeft. Bovendien is het centrale idee van Van den Bergh opgenomen in artikel 17 van het EVRM. Artikel 17 bepaalt dat misbruik van democratische rechten verboden is.

Een anti-democratische partij is volgens
Van den Bergh een partij die zich richt tegen
zelfbestuur door middel van zelfcorrectie.

Wat maakt een politieke partij anti-democratisch? Is dat geen contradictio in terminis?

Van den Bergh houdt zich daar in de eerste pagina's van zijn oratie mee bezig. Daarvoor sluit hij aan bij het onderscheid tussen dictatuurpartijen en democratische partijen. Dictatuurpartijen zijn volgens hem partijen die de dictatuuorgedachte aanhangen. Ze richten zich tegen zelfbestuur door het volk. Dictatuurpartijen zijn voor Van den Bergh daarmee anti-democratische partijen. Het zijn partijen die zich richten tegen zelfbestuur door middel van zelfcorrectie. Een partij die dat mechanisme wil aanpassen is een anti-democratische partij. Nu is er ook andere interpretatie mogelijk van Van den Bergh. Die interpretatie stelt dat een anti-democratische partij een partij is die zich richt tegen bepaalde grondrechten. Van den Bergh noemt het grondbeginselen, zoals de vrijheid van geweten, gelijkheid voor de wet en vrijheid van godsdienst. Dat zou je dus een 'beginselendemocratie' kunnen noemen, en daarin komen partijen eerder in aanmerking voor een verbod. De verbodsgrond is breder. Voor beide interpretaties geldt echter wel dat het van belang is om puur te kijken het doel van zo'n partij. Misschien is de partij intern wel democratisch georganiseerd, maar, volgens Van den Bergh, draait het uiteindelijk om het te doen dat ze voor ogen hebben.

Is de PVV bijvoorbeeld een anti-democratische partij?

Dat is inderdaad een interessante vraag. Er zijn volgens mij twee dingen die we moeten onderscheiden. Sommige mensen noe-

men de PVV anti-democratisch omdat de PVV qua partijstructuur niet heel democratisch zou zijn en daar valt wat voor te zeggen, maar daar moeten we met de oratie van Van den Bergh in ons achterhoofd niet te veel waarde aan hechten. De interne structuur van zo'n partij is niet doorslaggevend; het gaat om het doel volgens Van den Bergh. Als je op zo'n manier gaat kijken, moet je bij de eerste interpretatie van Van den Bergh zeggen dat de PVV geen anti-democratische partij is: ze willen niet het mechanisme van zelfcorrectie aanpassen. Maar in de tweede interpretatie van Van den Bergh wordt het twijfelachtiger. Zodra een partij voorstellen doet die de harde kern van grondrechten aantasten kan zo'n partij in deze interpretatie gekwalificeerd worden als een anti-democratische partij. Ik denk dat dat aangeeft dat de tweede interpretatie eigenlijk een te brede interpretatie is. Een democratie moet vooral proberen zoveel mogelijk democratisch op te lossen door middel van het debat. Partijen die standpunten innemen waarmee je het erg oneens bent, moet je proberen te overtuigen in het debat. Dat geldt dus ook voor partijen die misschien anti-democratisch zijn onder de tweede definitie; de beginselendemocratie. Wanneer je die tweede definitie als uitgangspunt neemt, laat je volgens mij te weinig aan de democratie zelf over. 'Democratie als zelfcorrectie' zorgt ervoor dat de verbodsbasis heel smal is, waarbij je zoveel mogelijk ruimte aan de democratie laat.

Partijen die standpunten innemen waarmee je het erg oneens bent, moet je proberen te overtuigen in het debat.

Geldt de oratie van Van den Bergh alleen voor de landen met een lange democratische traditie?

Ja, dat zou goed kunnen. En dat heeft te maken met het onderscheid tussen de beginselendemocratie en 'democratie als zelfcorrectie'. Je zou kunnen zeggen dat het juist voor prille democratieën, waar ook ter wereld, nodig is om de bescherming van de democratie iets strakker aan te trekken. Dus als er nog geen lange democratische traditie is valt er misschien wat voor te zeggen om voor de interpretatie van die beginselendemocratie te gaan en dat zorgt er misschien dan ook wel voor dat bepaalde rechten van minderheden die in de democratieën van die landen niet vanzelfsprekend gerespecteerd zullen worden toch gerespecteerd worden, terwijl je in landen met een lange democratische traditie kan zeggen dat je dat aan het debat overlaat. In zulke landen kan men meer ruimte geven aan de democratie. In prille democratieën die nog in een overgangsfase zitten, is het daarentegen juist niet zo vanzelfsprekend dat het allemaal goed gaat wanneer je alles overlaat aan de democratie.

Het is niet universalistisch?

In zekere zin niet, want het zal zeker nodig zijn om in sommige landen de democratie wat steviger te beschermen. Ook Loewenstein benadrukte al dat de beste garantie voor een democratie het hebben van een democratische traditie is. Dat is paradoxaal,

maar hij bedoelt dus in feite dat een land op een of andere manier eerst een democratische traditie moet ontwikkelen. En om zo'n traditie te laten ontstaan, kan het nodig zijn de democratie eerst wat krachtiger te beschermen.

Wat kunnen we in het algemeen leren van de oratie van Van den Bergh voor de toekomst?

Je kunt eigenlijk drie dingen leren. Ten eerste kan je in staatsrechtelijk opzicht, dat is het meest concreet, de oratie zien als een aanbeveling om te onderzoeken of we niet een 'Wet op de Politieke Partijen' nodig hebben met een duidelijk omschreven verbodgrond voor anti-democratische partijen. Ten tweede denk ik dat je er politiek-filosofisch van kan leren wat een democratie is of wat de democratie zou moeten zijn. Voor Van den

---

We kunnen ook van Van den Bergh als persoon leren dat je als academicus in hele spannende tijden niet bang moet zijn om een gedurfde stelling in te nemen.

Bergh zou dat dus zijn: zelfbestuur door middel van zelfcorrectie. Dat is politiek-filosofisch denk ik interessant voor het hedendaagse debat over democratie. En ten derde denk ik dat we ook van Van den Bergh als persoon kunnen leren dat je, als academicus of student, in heel onzekere tijden niet bang moet zijn om een gedurfde stelling in te nemen. Hij nam zo'n stelling in. Een stelling die ongelooflijk gevoelig lag. Hij kreeg ook direct de pers over zich heen: bijna alle kranten en weekbladen schreven kritische stukken over hem. In de juridische bladen was dat iets minder erg, maar over het algemeen kwam er een lawine van kritiek over hem heen. Een lawine die hij waarschijnlijk ook wel aan zag komen. Toch vond hij dat het gezegd moest worden. Dan moet je dus constateren: dat was heel dapper. En wat blijkt: na de oorlog vindt zijn gedachtegoed zijn weg in verdragen, grondwetten en de literatuur. N

¹ Bastiaan Rijkema, 'Fundamentele vraag voor elke democratie: hoe ga je om met anti-democraten?', *De Volkskrant*, 5 december 2014.

² EHRM, *Refah Partisi and Others v. Turkey*, 13 februari 2003

Kennismaking met Koen Schrama en Naomi Reijn, werkzaam bij Allen & Overy en tevens Leidse alumni

Hoe zijn jullie bij Allen & Overy terechtgekomen? Welke overweging heeft de doorslag gegeven bij het maken van de keuze voor een groot advocatenkantoor?

Naomi: 'In 2013 deed ik mee aan de business course van Allen & Overy – the Insiders. Een hele leerzame maar vooral ook gezellige week. Daarna was ik gelijk overtuigd! Toen ik de keuze maakte voor de advocatuur en Allen & Overy, wilde ik zo veel mogelijk leren en zo veel mogelijk leuke zaken doen. Tot nu toe lukt dat allebei. Ik werk nu met veel plezier in de Employment & Benefits praktijk waarin we zowel (internationale) procedures voeren, adviseren op gebied van beloningsbeleid, maar ook transacties begeleiden bij fusies en overnames voor wat betreft de arbeidsrechtelijke aspecten. Erg gevarieerd: op een gemiddelde dag ben je bijvoorbeeld bezig met zowel internationale deals als een puur Nederlands rechtelijke Hoger Beroepsprocedure.'

Koen: 'Bij het maken van een keuze heb ik met name gekeken bij welk (soort) advocatenkantoor ik mij het beste zou kunnen ontwikkelen. Het voordeel van een groot advocatenkantoor is dat er veel aandacht besteed wordt aan de opleiding en het feit dat je de mogelijkheid hebt om aan de meest complexe en uitdagende zaken te werken. Na mijn student-stage in 2009 wist ik dat ik bij Allen & Overy aan het goede adres was.'

Hoe dacht u tijdens uw studietijd over Allen & Overy en is dit beeld sindsdien veranderd? Zo ja, wanneer en op welke punten?

Naomi: 'In mijn studententijd dacht ik over Allen & Overy als een groot en met name internationaal kantoor. Mijn beeld is daarin in die zin veranderd, dat Allen & Overy opereert binnen een sterk internationaal netwerk, maar ook echt stevig geworteld is in Nederland. Dat zie je terug in de zaken die wij doen: wij werken zowel binnen een internationale context als binnen de Nederlandse markt. Zo is 60% van de aan de AEX-genoteerde bedrijven onze cliënt. Als advocaat-stagiaire doe je zowel ervaring op in een procespraktijk als in een transactiepraktijk, waardoor je je als jurist op beide vlakken ontwikkelt.'

Koen: 'Allen & Overy zag ik als een groot internationaal kantoor waar vooral heel hard gewerkt wordt en weinig gelachen. Na ruim vier jaar werkervaring kan ik inmiddels zeggen dat dit beeld niet klopt. Er wordt zo nu en dan inderdaad hard gewerkt, maar dit gaat eigenlijk nooit ten koste van de sfeer. De sfeer is juist vrij ontspannen en er wordt gelukkig meer dan genoeg gelachen.'

Hoe heeft u de overgang van uw studietijd naar het werkende leven ervaren? Wat is tot nu toe de grootste les die u bij Allen & Overy heeft geleerd?

Koen: 'Ik heb de overgang als erg soepel ervaren. Na een mooie studententijd, waarin ik alles heb kunnen doen (en laten) wat ik graag zou willen doen, merkte ik dat er echt klaar voor was om aan de slag te gaan. Wat mij hierbij zeker heeft gelopen is het lopen van een student-stage, waardoor ik wist wat mij te wachten stond.'

Naomi: 'Als advocaat vertalen wij het juridisch kader naar de praktijk. Het maken van die vertaalslag – en daarbij zo creatief en pragmatisch mogelijk op zoek gaan naar een oplossing – vind ik een van de leukste aspecten van dit vak. Tijdens je studie probeer je in een antwoord altijd zo volledig mogelijk te zijn, dat levert immers het meeste op bij een tentamenvraag. In de praktijk is het voor een cliënt vaak helemaal niet relevant om een uitvoerige juridische analyse te ontvangen met inbegrip van de volledige parlementaire geschiedenis. De cliënt wil weten wat nodig is voor zijn business. Welke stappen moet hij concreet zetten om een bepaald resultaat te bereiken? Dit leer je voornamelijk als je eenmaal aan het werk bent.'

Allen & Overy is aangesloten bij de Law Firm School. Hoe heeft u de LFS ervaren?

Naomi: 'De LFS is niet alleen leerzaam, maar ook erg gezellig. Je zit weer echt in de collegebanken en daarna in de bar, dus wat dat betreft is het een goede voortzetting van je studententijd!'

Koen: 'De LFS heb ik als erg nuttig ervaren. In een relatief korte periode worden verschillende onderwerpen behandeld die daadwerkelijk relevant zijn voor de praktijk en bijdragen aan je ontwikkeling als advocaat. Het is verder een goede gelegenheid om (in een informele setting) beginnende advocaten van andere kantoren te leren kennen.'

Hoe zou u uw collega's omschrijven als u hen net zou ontmoeten en in hoeverre verschilt dit beeld van hoe zij zijn?

Koen: 'Ik denk niet dat dit veel van elkaar verschilt. Over het algemeen kun je wel zeggen dat mijn collega's ambitieus zijn en graag het uiterste uit hun mogelijkheden willen halen – niet alleen op het werk, maar zeker ook daarbuiten.'

Naomi: 'Als ik als student mijn collega's zou ontmoeten op kantoor zou ik hen omschrijven als open, deskundig, en gedreven

om echt het beste advies aan een cliënt te geven. Als ik hen zou ontmoeten op onze vrijdagmiddagborrel of daarna, dan zou ik gelijk beamen dat het hier ook nog eens heel gezellig is!

Hoe verloopt het contact tussen u en uw collega's op kantoor en in hoeverre heeft u contact met uw collega's uit andere landen? Zou u in de toekomst in het buitenland willen werken voor Allen & Overy?

Naomi: 'De internationale setting van ons kantoor zie ik als een toevoeging. Voor internationale cliënten is dat absoluut een voordeel. Ook met onze buitenlandse vestigingen werken wij als één team, wat niet alleen efficiënt is voor de cliënt maar als jurist ook heel leerzaam. Ik zou het daarom zeker leuk vinden om in de toekomst in het buitenland te werken voor Allen & Overy.'

Koen: 'Ik werk regelmatig aan grote transacties waar meerdere jurisdicties bij betrokken zijn. Dit betekent in de praktijk dat ik

vrijwel dagelijks contact heb met collega's uit andere landen. Het contact verloopt altijd vriendschappelijk en de bereidheid om bijvoorbeeld last-minute advies te geven is groot. Ook privé kan het trouwens vrij nuttig zijn om over de hele wereld collega's te hebben, zo merkte ik onlangs bij het plannen van een weekendje Londen.'

Heeft u tips voor studenten die zouden willen solliciteren bij Allen & Overy?

Koen: 'Bereid je goed voor! Neem ruim de tijd om je cv en motivatiebrief op te stellen en bedenk goed welke vragen je tijdens sollicitatiegesprekken kunt verwachten. Het komt regelmatig voor dat kandidaten met een uitstekend cv uiteindelijk niet door de procedure komen omdat de voorbereiding gebrekkig is geweest – erg zonde natuurlijk.'

Naomi: 'Kom vooral eerst kennismaken en loop stage!'

ALLEN & OVERY

In gesprek met

Frank Elderson

Voor de eerste editie van 2015 gaat NOVUM in gesprek met Frank Elderson, directielid van De Nederlandsche Bank. Tijdens zijn rechtenstudie aan de Universiteit van Amsterdam is hij actief in een pleitgenootschap en de Nederlandse koepelorganisatie van jongerenverenigingen (waaronder die van de politieke partijen), maar heeft hij ook een bijbaantje bij de opera. Na zijn afstuderen besluit hij de advocatuur in te gaan, maar na vier jaar stapt hij over naar De Nederlandsche Bank, alwaar hij sinds 2011 directielid is. NOVUM spreekt hem over gezonde ambitie, de voordelen van een multidisciplinaire omgeving en het nut der nuttelosheid.

U bent na uw afstuderen gaan werken bij Houthoff. Wat heeft u doen bewegen om te kiezen voor de commerciële advocatuur?

Dat is gekomen door een samenstel van omstandigheden en overwegingen. Ik kreeg een Houthoff-beurs en kreeg aldus de mogelijkheid om een LL.M. te behalen aan een Amerikaanse top-universiteit, mits ik daarna advocaat-stagiair zou worden bij Houthoff. Ik had een jaar high school afgerond in de Verenigde Staten en de mogelijkheid om voor een jaar weer terug te keren heb ik dan ook meteen aangegrepen. Dus dat was een makkelijke beslissing. Uiteindelijk heb ik vier jaar met veel plezier in de advocatuur gewerkt.

De wens om meer in de publieke sector te werken zat er al in sinds mijn Ivy League-periode, dus na verloop van tijd heb ik toen besloten om me daadwerkelijk in de publieke sector te begeven. Bij de Columbia University werd daar veel aandacht aan besteed. Als je het voorrecht had om te studeren aan Columbia Law School, schiep dat verplichtingen in de richting van de maatschappij. Met die gedachte nog in mijn achterhoofd heb ik toen besloten de advocatuur achter me te laten. Ik vond het zeker uitdagend en heb er ook enorm veel geleerd, maar aan het einde van de dag word je toch gekozen door jouw cliënten en treed je voor hen op. Ik merkte dat ik toch echt wilde staan voor een zaak die je, door onderdeel daarvan te zijn, ook daadwerkelijk belichaamt. Ik ben toen heel ouderwets in de krant gaan spitten naar vacatures en bij De Nederlandsche Bank kon ik toen terecht op de afdeling Juridische Zaken. De euro bestond toen net een halfjaar; niet

chartaal maar wel giraal. Je kon het nog niet pinnen, maar juridisch gezien bestond de nieuwe eenheidsmunt al wel. Voor mij was dat een fantastisch project en daarmee kwam ik terecht in een omgeving die me ongelooflijk aansprak. Het was internationaal, Europees, juridisch en in de publieke sector en dus precies waar ik naar op zoek was.

Hoe heeft u de overstap van de advocatuur naar De Nederlandsche Bank ervaren?

Op een gegeven moment ben je heel erg geneigd om de wereld te zien vanuit het perspectief zoals jouw studierichting of discipline je dat leert. Economen en juristen kijken op een heel andere manier naar hetzelfde vraagstuk. Indien je jouw professionele leven spendeert onder gelijkgestemden in dat opzicht, zoals bij een advocatenkantoor, kun je termen als 'onrechtmatige daad' en 'ongerechtvaardigde verrijking' zomaar laten vallen en iedereen weet waar je het over hebt. Bij DNB, en de meeste andere organisaties, is dat niet het geval. Er wordt een extra beroep op je gedaan om de relevantie van jouw kennis voor de vraagstukken waarvoor jouw organisatie zich geschikt ziet, aan te tonen. Het gaat er dan om hoe je jouw kennis zo effectief mogelijk in kan zetten. Een goede advocaat verdiept zich dan uiteraard ook in meer gebieden dan slechts het recht, maar in een multidisciplinaire omgeving spreekt dat misschien net iets meer voor zich.

Wat je heel vaak ziet is
dat als mensen hogerop willen komen,
ze het advies krijgen om eerst
een groep mensen te managen met andere
professionele achtergronden dan zichzelf.

Wat je heel vaak ziet is dat als mensen hogerop willen komen, ze het advies krijgen om eerst een groep mensen te managen met andere professionele achtergronden dan zichzelf. Bij DNB ben ik, nadat ik enkele jaren deel had uitgemaakt van het managementteam van juridische zaken, op gegeven moment afdelingshoofd geworden van de afdeling die toezicht hield op de ABN AMRO, in

---

Jezelf blijven ontwikkelen zonder dat je daar direct iets voor terug krijgt, kan los van het onmiddellijke genoeg dat je hieraan beleeft, op onverwachte momenten zeer van pas komen.

---

het jaar voor en van de overname door het consortium onder leiding van Royal Bank of Scotland. Ik heb toen leren functioneren in een snelkookpan. Als leidinggevende is het dan belangrijk om mensen te inspireren, grote lijnen in de gaten houden en de verstaalslag te kunnen maken tussen het strategische en het tactische niveau. Dat was enorm uitdagend en daar heb ik toen heel veel van geleerd. Een dergelijke switch had ik tien jaar eerder niet voor ogen gehad.

Heeft u bepaalde stappen in uw loopbaan wel gepland?

Nee, eigenlijk niet. Je carrière vooruitplannen heeft – zeker in hiërarchische zin – eigenlijk helemaal geen zin, het gaat zoals het gaat. Je moet vooral proberen om open te blijven staan en nieuwe dingen te proberen in plaats van behoudend te blijven.

Het moet echter niet gaan om hoe hoog je in de boom kan eindigen.

Toen ik op de afdeling Toezicht zat, kwam er helaas een directielid van DNB te overlijden. Hij werd opgevolgd door de toenmalige *general counsel*, op wier plek ik toen werd benoemd. Ook mijn functie als directielid heb ik niet gepland. Maar je werk moet ook los staan van de hoogte van de functie die je bekleedt. Het is altijd mijn streven geweest om op volle kracht goed werk af te leveren. In die zin ben ik zeker ambitieus te noemen. Het moet echter niet gaan om hoe hoog je in de boom kan eindigen. Wat mij betreft is

het doorslaggevende criterium of je het gevoel hebt dat je je talenten op een zinnige manier kunt benutten, ongeacht het werk dat je doet. Zodra je het idee hebt dat dit niet het geval is, moet je daar verandering in proberen te brengen. Maar ik heb wat de werkeethos betreft een redelijk stoïcijnse gedachtegang. Zo heb ik met grote aandacht en veel plezier het manifest van Nuccio Ordine gelezen, getiteld ‘Het nut der nutteloosheid’. Hij beschrijft hoe belangrijk het is om niet alleen dingen te leren waar je vervolgens geld mee kunt verdienen. Jezelf breed ontwikkelen is van veel groter belang; juristen moeten bijvoorbeeld verder kunnen kijken dan hun wettenbundel en zich ook verdiepen in de geschiedenis, economie, kunst en literatuur. Ik raad het manifest ten zeerste aan. Dingen die op het eerste gezicht voor jou nutteloos lijken, kunnen soms enorm nuttig blijken. Jezelf blijven ontwikkelen zonder dat je daar direct iets voor terug krijgt, kan los van het onmiddellijke genoeg dat je hieraan beleeft, op onverwachte momenten zeer van pas komen. Hoe breder je interesses en je vaardigheden, hoe effectiever en gemakkelijker je kunt functioneren in de al maar diversere, multidisciplinairder en internationaler wordende werkomgevingen waarin je terecht zult komen.

Er wordt veel waarde gehecht aan het multidisciplinaire karakter bij De Nederlandsche Bank. In hoeverre merken de juristen bij De Nederlandsche Bank dit?

Het hardcore juridische werk wordt voor een groot deel logischerwijs verricht bij de divisie ‘juridische zaken’, maar ook buiten die afdeling zijn er veel juristen te vinden. Het juridische werk hier is behoorlijk divers, wat voortvloeit uit ons brede palet aan taken. Zo zijn we een Europese instelling, maar ook een zelfstandig bestuursorgaan en een naamloze vennootschap bovendien. Het gros van de juristen is gespecialiseerd in een bepaald rechtsgebied en het aantal ‘algemene’ bedrijfsjuristen is relatief laag. Bij DNB geldt wel sterk het parool dat het gezond is om geregeld te rouleren van afdeling. Het is gebruikelijk om van tijd tot tijd te switchen naar een andere sector en internationaal detacheren gebeurt ook. Zo kunnen werknemers ook naar het IMF of de ECB. Als je het wilt, zijn er echt tal van mogelijkheden. Medewerkers kunnen een interne DNB-opleiding volgen met een interdisciplinair karakter, maar ook de beginners komen intensief in aanraking met onze verschillende taken wanneer zij deelnemen

aan ons traineeship. Zo worden de trainees geacht om gedurende twee jaar op drie verschillende plekken te werken.

Ook ik zie enorm veel variatie in mijn werk. Een gemiddelde werkdag zou ik het makkelijkst omschrijven als 'divers'. Ik heb vergaderingen, een-op-een-gesprekken, of ik ben in Frankfurt bij de ECB of in Londen bij de European Banking Association te vinden. Het is nooit hetzelfde. Ook inhoudelijk is er veel variatie, ik heb veel externe maar ook interne besprekingen. Mijn leeswerk doe ik in de avond of het weekend, daar ik gedurende de dag vrijwel nooit achter mijn bureau kan zitten.

U bent directielid in een periode waarin er relatief veel kritiek op het bankwezen en de het toezicht op het bankwezen bestaat. Is er volgens u een specifiek toezichtmodel of dient elk toezichtmodel afgestemd te worden op de tijdsgeest en vergt dit aldus een continue aanpassing?

De afgelopen jaren is er veel veranderd. Na een dergelijke kredietcrisis is het logisch dat nog eens wordt gekeken naar de institutionele vormgeving van het toezichtmodel. De zoektocht blijft echter hoe je het toezicht en de centrale bankenfunctie met elkaar kunt verenigen terwijl je wel voldoende afstand tussen die twee

---

Je ziet dat er een gemeenschappelijke manier van werken ontstaat doordat de best practices worden gecombineerd.

Dus ook hier zie je het belang van diversiteit en een open mindset terug.

---

bewaart. Het is een kwestie van kruisbestuiving, waarbij de onafhankelijkheid van de centrale bank gewaarborgd dient te worden. Het mooie is dat de ECB tot op zekere hoogte oplossingen die houvast binnen de governance van DNB zijn gevonden ook begint te hanteren. Het onderstreept ook dat DNB een Europese instelling is. We bepalen, als Nederlandse centrale bank, mede over het monetair beleid in de gehele eurozone. Hetzelfde geldt sinds 1 november vorig jaar voor het banktoezicht. De samenwerking die hiervoor nodig is tussen de ECB en DNB verloopt momenteel vrij soepel. De teams die bij de ECB toezicht houden op de systeembanken zijn behalve multidisciplinair ook multinationalaal. De afgelopen jaren is op dat vlak een enorme

vooruitgang geboekt. Je ziet dat er een gemeenschappelijke manier van werken ontstaat doordat de best practices worden gecombineerd. Dus ook hier zie je het belang van diversiteit en een open mindset terug.

De kredietcrisis heeft dus erg veel invloed gehad op het toezicht, maar ook de wetgeving is in de nasleep hiervan enorm aangepast. Denkt u dat de huidige wetgeving opgewassen is tegen crisissituaties in de toekomst?

Bij de functie van wetgeving denk ik vaak aan het Corpus Iuris Civilis, dat in de 6e eeuw na Christus is opgesteld in opdracht van de Romeinse keizer Justitianus. Ondanks het monumentale en nog uiterst lezenswaardige karakter van deze beroemde compilatie, bleken ook toen al de beperkingen die kleven aan wetgeving, die immers slechts maar tot op zekere hoogte vat heeft op een onzekere toekomst. Justitianus beval op gegeven moment dat de wetgeving 'af' was en dat er geen verdere regels bij mochten komen, maar uiteraard werkte dat niet. Juristen krijgen dat bewustzijn van de onvolmaaktheid van de wetgeving nu met de paplepel ingegoten. Aan de ene kant is het dus pure noodzaak dat er wet- en regelgeving bij komt. Aan de andere kant is het van belang onszelf te hoeden voor een teveel aan regels. Wat we hebben geleerd van de crisis is dat de buffers in het bankwezen te laag en waren en de leverage te hoog. Om dit in de toekomst zo goed mogelijk te kunnen vermijden is vrij technische wetgeving dan ook noodzakelijk. Een andere les die we hebben geleerd is dat we de cultuur en het gedrag binnen de financiële markt moeten aanpassen. Wet- en regelgeving is wat dit aspect betreft juist niet toereikend, een goede balans vinden blijft lastig. Ik heb wel altijd al een interesse gehad in de wisselwerking tussen het recht en de maatschappij. Dat is overigens ook de reden dat ik rechten ben gaan studeren. Met het recht kun je elke kant op en dat blijf ik belangrijk vinden.

Een laatste woord van wijsheid. Wat zou u de Leidse rechtenstudent willen meegeven?

Het belang van een brede belangstelling moet niet worden onderschat. Je kunt als tienkamper ook een Olympische medaille winnen zonder dat je de beste kogelstoter of hoogspringer bent; je hebt die medaille op zak omdat je je hebt weten te bekwamen in een veelheid van atletieknnummers. Zo kun je ook naar het leven kijken. Ik denk ook aan Peto's principle, dat stelt dat je je ervoor moet hoeden in hiërarchie te hoog te stijgen. Kijk uit voor blinde ambitie. Zeker in hiërarchische zin. De mens is een tienkamper.

Kijk uit voor blinde ambitie.
Zeker in hiërarchische zin.

De Analyse

Elektrische poortwachters bij de stations

U kent ze wel: de treinpoortjes op de stations. Bij Leiden Centraal staan ze altijd open. Bij 26 andere stations zijn ze daarentegen allemaal dicht.¹ Als het beleid van de NS doorgang vindt zijn dit er over twee jaar echter 82, Leiden inclusief.² ‘Terecht!’, zult u denken. ‘Die zwartrijders moeten worden aangepakt!’ Het ommuren van stations met gesloten treinpoortjes lijkt op het eerste gezicht een efficiënte en effectieve oplossing. Maar kleven er niet meer nadelen aan dan een vlugge blik zou doen vermoeden? Wat betekent het eigenlijk om een stuk van de stad uit te sluiten voor niet-gerechtigden? Een korte beschouwing.

Vrijheid van beweging

Waarom zou iedere Leidse burger boos worden als hem zonder fatsoenlijke opgave van redenen de toegang tot, zeg, de Breestraat of de Haarlemmerstraat ontzegd zou worden? We houden er niet van als onze vrijheid beknot wordt. En wat als de toegang niet geheel ontzegd wordt, maar slechts bemoeilijkt zou worden met, bijvoorbeeld, een pasjessysteem? Ik hoop dat dit tot minstens even veel verontwaardiging zou leiden. Vrijheidsinperking is namelijk, op filosofisch niveau, machtsuitoefening door de ene partij ten koste van een andere partij. En het invoeren van toegangspasjes is als fenomeen evenzeer een vrijheidsinperking als een algeheel verbod: het vrije verkeer wordt namelijk bemoeilijkt en gereguleerd. Er moeten (tamelijk) zwaarwegende redenen zijn wil deze praktijk toelaatbaar zijn. Sterker nog: uitgaande van het liberale model is dit alleen acceptabel als een ander er (meer) vrijheid voor terugkrijgt.³

Vrijheidsinperking is namelijk, op filosofisch niveau, machtsuitoefening door de ene partij ten koste van een andere partij.

De vrijheid om te gaan en staan waar men wil is een vrij essentiële. Positiefrechtelijk gezien vindt men deze onder meer terug in de vorm van artikel 13 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM). Rechtsfilosofisch beschouwd moet voorzichtig met inperking van dergelijke vrijheden worden omgegaan. Zoals met alle grondrechten snijdt het mes aan twee

Eenzijds vormen vrijheden een onherleidbaar onderdeel van de individuele geluksconceptie, anderzijds vertrouwen we anderen in principe niet om te bepalen onder welke omstandigheden wij van deze vrijheden gebruik kunnen of willen maken.

kanten: enerzijds vormen vrijheden een onherleidbaar onderdeel van de individuele geluksconceptie, anderzijds vertrouwen we anderen in principe niet om te bepalen onder welke omstandigheden wij van deze vrijheden gebruik kunnen of willen maken.

Het is toch het goed recht van de NS om poortjes te plaatsen?

Als de NS dat nuttig acht, waarom zouden zij dan eigenlijk geen poortjes mogen plaatsen? Of de NS nu paaltjes, poortjes, papieren kaartjes of handmatige controle wil gebruiken is toch compleet hun eigen keus? Wie zijn wij om ons daarmee te bemoeien? Hieromtrent twee opmerkingen. Ten eerste impliceert het recht om iets te doen niet het recht om vrij te blijven van kritiek. Ter analogie: als ik naar de dierenwinkel zou gaan, twintig hamsters zou kopen, en deze thuis vervolgens zonder reden hun nekje breek, kan ik kritiek verwachten. Juridisch gezien sta ik waarschijnlijk volkomen in mijn recht. Moreel gezien echter niet, althans dit is zeer discutabel. Hetzelfde geldt in andere gevallen: het feit dat iemand een bepaald recht heeft impliceert geenszins een morele vrijgeleide.

Bovendien zij in het geval van de elektronische toegangspoortjes opgemerkt dat NS-stations openbare ruimtes zijn.⁴ Ruimtes van ons allen. Dit brengt vragen van ruimtelijke ordening met zich mee: mag de NS middels de poortjes eigenlijk wel zo ingrijpend reguleren wie wel en niet op haar stations mogen komen? Onderliggend vindt men een diepere vraag: vinden wij dat de NS voor haar eigen doeleinden mag gebruiken wat voorheen toch (moreel) van ons allen was?

Proportionaliteit en subsidiariteit

Gelet op het bovenstaande moet er dus een belangenafweging worden gemaakt: het beperken van de burgerlijke bewegingsvrijheid door de stations af te sluiten is alleen te rechtvaardigen als de voordelen die hiertegenover staan zwaarder wegen dan de vrijheidsinbreuk. Hierbij komt ook het beginsel van gelijke toepassing van het recht om de hoek kijken: waar een grondrechtsinbreuk in de ene situatie gerechtvaardigd is, is zij dat in een vergelijkbaar geval ook. Het tolereren van de treinpoortjes in het geval van stations doet dus gelijk de vraag opdoemen: *waarom* eigenlijk niet ook de Breestraat of de Haarlemmerstraat?

Waar een grondrechtsinbreuk in de ene situatie gerechtvaardigd is, is zij dat in een vergelijkbaar geval ook.

Een mogelijk antwoord is: de treinen. Door de omgeving om de treinen heen (elektronisch) te ommuren is er een stuk minder groot risico op zwartrijders. Of dat reden genoeg is om de poortjes te rechtvaardigen is naar mijn idee echter nog maar zeer de vraag. Bovendien moet hierbij goed worden gelet op de *positie* van de poortjes: bij Leiden centraal staan ze bijvoorbeeld aan weerszijden van de stationstunnel. ‘Waarom niet pas bij de perrons?’, is mijn vraag. Dat zou de bewegingsvrijheid van burgers bij sluiting van de poortjes al een stuk minder beknotten.

Tot slot

Of en op welke termijn de 56 (nog open) poortjes dicht gaan is overigens nog onduidelijk. Vanuit gemeenten en belangenorga-

nisaties komt veel kritiek. De gronden zijn veeleer pragmatisch: ‘Hoe komen de reizigers dan nog van de noord- naar de zuidkant van het station?’ ‘Wat als ik mijn oude oma op de trein wil zetten?’ Ter bestrijding van dergelijke tegenargumenten draagt de NS dan oplossingen aan; bijvoorbeeld het invoeren van een zogenaamde ‘passagepas’: een pas die kan worden aangevraagd puur om op het station te kunnen zijn.⁵ Uitvoeringsdetails met betrekking tot deze ‘passagepas’ zitten nog in de pijpleiding en moeten dus nog verder worden uitgewerkt. Wel roept het plan *ex ante* al bepaalde vragen op: wie gaat beoordelen wie de pas krijgt en welke criteria gaat deze hanteren? Wat gebeurt er uiteindelijk met je als je de pas niet krijgt? En meer praktisch: neutraliseert de passagepas nu niet nou juist het hele doel van de poortjes: het blokkeren van zwartrijders?

Neutraliseert de passagepas nu niet nou juist het hele doel van de poortjes: het blokkeren van zwartrijders?

Genoeg stof om over na te denken dus, maar denkt u vooral ook eens na over de principiële vraag: wat betekent het eigenlijk om dergelijke poortjes neer te zetten? Doen we daarmee niet in feite veel meer dan het verlagen van het aantal zwartrijders? **N**

¹ Van der Aa, ‘Poortjes NS-stations blijven nog 2 jaar wijd open staan’, AD 29 december 2014. [<http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/3819323/2014/12/29/Poortjes-NS-stations-blijven-nog-2-jaar-wijd-open-staan.dhtml>]

² Ibid.

³ Klassiek voorbeeld hiervan vindt men bijv. in het verbod op moord. Strikt genomen is dit een vrijheidsinperking, maar een ander (namelijk degene die niet vermoord wordt) krijgt er meer vrijheid voor terug.

⁴ Zo vindt ook de wetgever: Kamerstukken II 1985/86, 19 427, nr. 3, p. 16.

⁵ Zie voor de concept-gebruikersvoorwaarden van deze pas de website van de NS. [<http://www.ns.nl/binaries/content/assets/NS/nieuwe-portfolio/21421-nsr-voorwaarden-passagepas-toegang-35.pdf>]

Filmrecensie

Nightcrawler (2014)

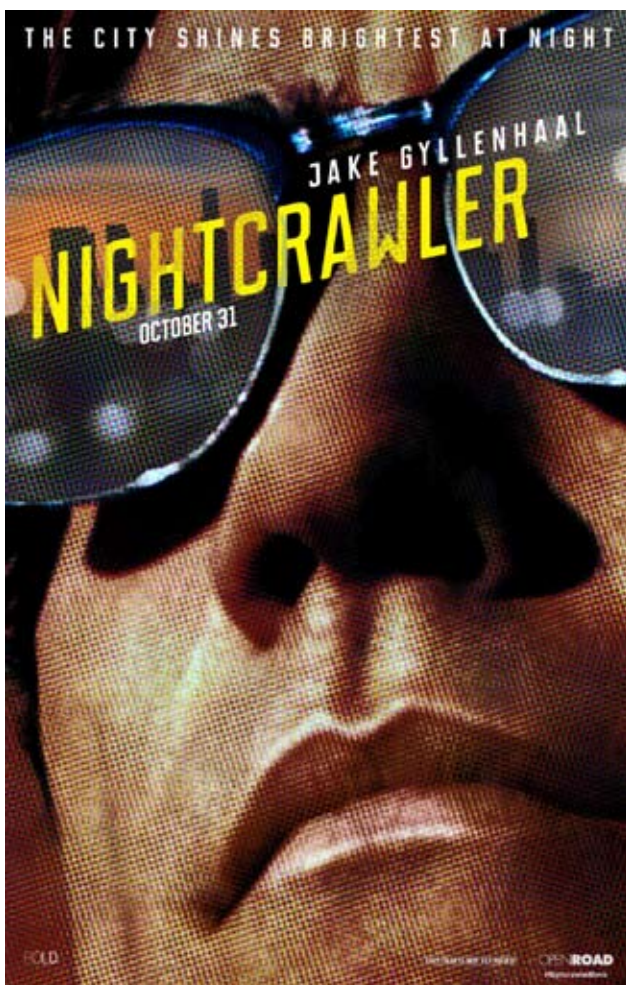
How far are you willing to go to chase your dreams and make a name for yourself? From the very first minute it starts, *Nightcrawler* is more than ready to eagerly provide answers to the audience. Exploring the dark and filthy side of the L.A. news business industry, debuting director Dan Gilroy sensationally celebrates the vicious and the vile in a *Drive*-esque undertone of what seems to be a twisted version of the American Dream. With a fictional yet thought-provoking and critical premise strongly led by Jake Gyllenhaal, the film is nothing short of a thrilling

cinematic spectacle with high chances of getting recognized during awards season.

Morality plays no important role in Lou's sick immoral realm, but the way his persona develops in the harsh industry of television news contributes greatly to the general, arguably satirical, underlying idea of the film's premise: there is no such thing as a good newsman.

Jake Gyllenhaal is the eccentric Louis “Lou” Bloom: a thief, an ambitious young man and above all an offset of the typical Hollywood hero figure. He’s a survivor, a crafty and disingenuous sociopath in the making. Desperate for work, Lou soon finds his calling in the vast and unearthly world of L.A. crime journalism. A lucrative industry that heavily relies on two things: tragedy and unscrupulous night crawlers. Lou only sees opportunity. He speeds through the stark streets of Los Angeles, together with his intern Rick (Riz Ahmed), chasing horror all across the city with the prospect of making money and a name for himself by selling the most shocking images to the highest bidder.

“Who am I? I’m a hard worker. I set high goals and I’ve been told that I’m persistent.” – Jake Gyllenhaal as Lou Bloom.

Gyllenhaal is known for taking challenging roles throughout his career.¹ Having starred in films such as *Donnie Darko* (2001), *Brokeback Mountain* (2005) along with Heath Ledger and *Prisoners* (2013), he surely continues to impress in a remarkably interesting way. He lost 30 pounds – and his sense of morality – to live his character to the most real way possible. From his emaciated appearance to his bulging eyes, Gyllenhaal’s riveting portrayal of Lou is easily his best acting to date. On top of that, Riz Ahmed

and Rene Russo, who plays a local TV-news veteran, join Lou's wickedly fascinating quest. In contrast to the deranged and untrustworthy Lou, the film's supporting roles are penned down as rational human beings. However, they also play an integral part in the story. As they are constantly encouraging Lou to go to great lengths to chase the dream, they only come to find themselves trapped in Lou's uncompromising way of work and we, the audience, get to discover how broken Lou really is.

Similarly, *Nightcrawler* uses its characters to a greater extent. Their actions and the consequences ultimately blur the thin line between what's right and what's wrong. Morality plays no important role in Lou's sick immoral realm, but the way his persona develops in the harsh industry of television news contributes greatly to the general, arguably satirical, underlying idea of the film's premise: there is no such thing as a good newsman. The news industry of *Nightcrawler* is merely a survival of the fittest and all that remains are the filthy and immoral newsmen.

“The perfect story is a screaming woman with her throat cut running down a street in a good neighborhood.” – Rene Russo as Nina Romina.

No explosive orgies are needed to make *Nightcrawler* a gripping thriller. The film relies entirely on its brilliant work in the cinematography and editing department.² The camera ingeniously captures the deserted nighttime streets of Los Angeles. Moreover, the crisp composition and lightning of the scenes meticulously exude a sense of gloominess and beautifully try to foreshadow the narrative in creative ways in harmony with the story itself. The narrative as a whole is edited flawlessly by transitioning smoothly from scene to scene, making the film even more stylistically aesthetic: *Nightcrawler* is a technical fiesta.

However, the question rises whether *Nightcrawler* truly manages to deliver any message of substance besides all the cinematic extravaganza. One may argue that the story only depicts extremes in highly unlikely situations and that it lacks substance to be con-

vincing enough in its commentary. Lou Bloom is a sociopath after all and it would be cynical to judge the entire TV-news industry by taking one man's actions as a case-study, even if it's just fiction. Also, it would seem out of this time that Lou can play a role in the television industry as today's world is besotted with smartphones and anyone could virtually become a reporter in no time. Someone like Lou Bloom would in that case be totally irrelevant. Nevertheless, *Nightcrawler's* premise revolves around a much harsher reality. Reporters are willing to go as far as it takes to get the most appealing story: if it bleeds, it leads. Consequently, the film presents us the undeniable fact that ratings and spectacle seem far more important than human integrity in the TV-news industry.

The film inventively preys on the viewer's moral vulnerabilities by exploring human nature's infatuation of the vicious side of life.

On an overall scale, *Nightcrawler* can be interpreted as a stinging satire of the television news business in the wake of the market economy. Other than its social commentary, the film mainly focuses on the creepy interpretation of the American Dream by a fanatical lunatic. Just like Lou, *Nightcrawler's* waters run very deep. The film inventively preys on the viewer's moral vulnerabilities by exploring human nature's infatuation of the vicious side of life. Visually captivating and emotionally engaging: if anything, *Nightcrawler* keeps faith in American cinema at its finest. ■

¹ See: <http://www.imdb.com/name/nm0350453/#actor>

² For a more in-depth analysis, read: <http://www.chicagoreader.com/Bleader/archives/2014/11/21/forget-jake-gyllenhaal/cinematographer-robert-elswit-is-the-real-star-of-nightcrawler>

De Vereniging: JFV Grotius

Waarde lezer,

Twee maanden geleden schreef ik mijn laatste stuk voor de NOVUM en ondertussen is het alweer 2015. De eerste maand stond in het teken van tentamens en ging daardoor razendsnel voorbij. Gelukkig konden wij deze drukke periode afsluiten met een fantastische reis naar Valloire, waar wij een week lang gingen skiën en snowboarden. Ook de komende maanden organiseren we weer heel veel leuke en interessante activiteiten, maar eerst sta ik even stil bij de afgelopen tijd.

December en januari waren geplande maanden. Waar we in december nog een heleboel activiteiten hebben georganiseerd, waren we in januari vooral bezig met het neerzetten van activiteiten voor in het tweede semester. December was een maand met uiteenlopende activiteiten en dit zorgde ook voor een verscheidenheid aan studenten die eropaf kwamen. Zo vond er een uitwisseling plaats met Zuid-Afrikaanse rechtenstudenten, konden we brieven schrijven voor Amnesty International, hebben we genoten van het jaarlijkse congres en sloten we de maand af met een kantoorbezoek bij Pels Rijcken in Den Haag.

Elk jaar organiseert de Zuid-Afrikacommissie van JFV Grotius een uitwisseling tussen Nederlanders en Zuid-Afrikanen. Afgelopen december was het de beurt aan de Zuid-Afrikanen van de North West University of Potchefstroom om naar Nederland te komen. De Zuid-Afrikacommissie is bijna anderhalf jaar bezig geweest met het voorbereiden van deze uitwisseling en van 2 tot 12 december was het moment daar. Tien dagen lang nam de commissie veertien Zuid-Afrikanen mee door heel Nederland. Ze hebben gevaren door de grachten van Amsterdam, namen een kijkje in de nieuwe Markthal in Rotterdam, wandelden door het pittoreske Middelburg en maakten een groepsfoto in Volendam. Het was een fantastische ervaring voor zowel de Nederlanders als de Zuid-Afrikanen.

Op 10 december, de Dag van de Mensenrechten, schreven honderdduizenden mensen uit de hele wereld vierentwintig uur lang brieven. Deze brieven schreven zij aan mensen die onrecht is aangedaan, gevangenzitten, gemarteld zijn of bedreigd worden. Het internationale dispuut Sophia, onderdeel van JFV Grotius, organiseerde ook een event waarbij het die dag mogelijk was om brieven te schrijven. En de opkomst was hoog! De verwachtingen werden ruimschoots overschreden en het was fantastisch om te zien dat er zoveel studenten een bijdrage wilden leveren.

Na ruim een jaar hard werken, was op 12 december dé dag van de Congrescommissie. De dag stond in het teken van de veranderingen in het burgerlijke en bestuursprocesrecht. De commissie

heeft laten zien dat zij ongelooflijk veel werk hebben verricht. Het was een leerzame en zeer boeiende dag, met prof. dr. Alex Brenninkmeijer als dagvoorzitter en interessante lezingen en workshops. De aanwezigen mengden zich vaak in interessante discussies, wat resulteerde in nieuwe inzichten. De dag werd afgesloten met een borrel en na afloop vond het recruitmentdiner plaats. Kortom, een leerzaam, informatief en zeer gezellig congres.

De laatste vrijdag voor de kerstvakantie opende Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn haar deuren voor de Leidse rechtenstudenten. Verschillende medewerkers van het advocaten- en notaris-kantoor kwamen aan het woord, waarbij ook verhalen uit de praktijk de revue passeerden. Tot slot was er de mogelijkheid om vragen te stellen. De wijze waarop dit gebeurde, was vernieuwend. Je moest je vraag op een kaartje schrijven. Hierdoor werd de vraagstelling creatiever en dit leidde ook tot leuke antwoorden.

Ben jij benieuwd wat JFV Grotius jou te bieden heeft? Kom dan eens langs op een van onze borrels of ga mee met een activiteit. Ook de komende maanden worden er weer heel veel boeiende en gezellige activiteiten georganiseerd. Wij hopen jullie ook dit jaar allemaal weer te zien!

Met vriendelijke groet,

Namens het 94e bestuur der JFV Grotius

Frouka Dooper, Ab-actis

Faculteits- zaken

Tim van Lit is dit studiejaar ('14-'15) de assessor (student-lid) van het faculteitsbestuur van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Hij behartigt de belangen van de studenten binnen het faculteitsbestuur op het gebied van onderwijs, organisatie en onderzoek.

Contactinformatie:

Adres: Steenschuur 25, kamer B.4-38, 2311 ES Leiden

Telefoon: 071 527 7621

E-mail: assessor@law.leidenuniv.nl

Spreekuur op woensdag van 09.00 tot 10.00 uur

PRAESIDIUM LIBERTATIS - GEEN VANZELFSPREKENDHEID

Op 26 november 1940 hield rechtendecaan professor Cleveringa zijn beroemde protestrede over het Nazi-besluit om Joodse hoogleraren te ontslaan, waaronder professor E.M. Meijers, en over het voor iedereen geldende recht op vrijheid. Op 26 november 2014 stond de Leidse academische gemeenschap stil bij dit historische moment met de jaarlijkse Cleveringa-oratie. Op 6 januari 2015 vond, naast de jaarlijkse Meijerslezing (ja, vernoemd naar diezelfde Meijers die in 1940 ontslagen werd), dit jaar uitgesproken door dr. Pauline Schuyt, de facultaire nieuwjaarsreceptie plaats en werd collegezaal Cr.33 omgedoopt tot Cleveringazaal, opdat elke student het voorrecht van in vrijheid leven en studeren niet vergeet. Op 7 januari 2015 vond de aanslag op het Franse blad Charlie Hebdo plaats, waarbij journalisten en politieagenten omgebracht werden. Op 9 januari 2015 volgde een gijzeling in een Parijse supermarkt. Op 9 februari 2015 vierden wij de 440ste verjaardag van de Universiteit Leiden en staan wij stil bij het motto van onze Universiteit: 'Praesidium Libertatis', bolwerk van de vrijheid.

Bovenstaande gebeurtenissen onderstrepen de unieke positie van onze Universiteit; het is namelijk niet vanzelfsprekend dat wij ons in vrijheid kunnen begeven. De verschrikkelijke gebeurtenissen in Frankrijk maken deze constatering angstwekkend actueel. Het is om stil van te worden, te meer als je bedenkt wat de mondiale context van deze aanslag is. Sta bijvoorbeeld eens stil bij de drama's die zich voltrekken buiten de dagelijkse camera's van het acht uur journaal, buiten de timelines van onze social media, buiten het bereik van de kritische inkt van cartoonisten... Ik noem hier de aanslag op een politiebureau in Istanbul (6 januari, één agent overleden), het wederom geschonden staakt-het-vuren in Oekraïne (9 januari, zes doden), de ernstigste aanslagreeks van Boko Haram in Nigeria (10 januari, mogelijk twee

duizend doden) en het zoveelste busongeluk in Pakistan (11 januari, vijftig doden).

Dit maant ons tot nadenken over de verworven vrijheden waar wij tegenwoordig van kunnen genieten. Wij studeren aan de faculteit van Cleveringa, aan de Universiteit die door Willem van Oranje aan de stad Leiden geschonken is, vanwege haar dappere strijd voor vrijheid. Wij bestuderen het recht en de criminologie in een snel veranderende en zeer diverse samenleving. Hierdoor komen vragen op ons af, zoals 'Wat is gerechtigheid?', 'Hoe ver gaat vrijheid?', 'Welke rechten hebben wij?' en 'Hoe gaan wij om met strafbare feiten en de verdachten/plegers hiervan?'

Op papier kunnen we behoorlijke antwoorden formuleren op bovenstaande hersenbrekers, maar als we het bekijken vanuit een concrete casus stapelen de moeilijkheden zich op. Wat is gerechtigheid, kijkend naar de inmiddels omgekomen slachtoffers (en verdachten) van bovengenoemde gebeurtenissen? Hoe ver kan en mag je vrijheid gaan om je ongenoegen kenbaar te maken (als cartoonist maar ook als religieuze burger)? Welk recht hebben wij om in een gevaarlijke situatie een groepering of individu uit te schakelen? Hoe zouden de verdachten berecht moeten worden en op welke manier zou een maatschappij hiermee akkoord gaan? Hierbij verwijs ik naar de Meijersrede die door dr. Schuyt uitgesproken werd op 6 januari jl. Wij moeten nadenken, ingewikkelde juridische constructen vertalen naar de feitelijke uitwerking in de samenleving, de dialoog aangaan met elkaar. En dit alles kunnen wij doen in vrijheid. N

Aanmelden voor de viering van de Dies Natalis kan via <http://evenementen.leidenuniv.nl/evenementen/dies-natalis-2015.html>

Universiteit Leiden

FACULTEITSAGENDA FEBRUARI / MAART

Februari

5 feb	Promotie mw. A. Drahmman
6 feb	Masterdag
9 feb	Viering Dies Natalis Universiteit Leiden (faculteit regulier geopend, onderwijsvrij 13 - 17 uur)
9-23 feb	Multimedia expo 'Justice Matters'
13 feb	Oratie prof. mr. J.J.M. Uijlenbroek
19 feb	Promotie mw. C. Wang

20 feb	Oratie prof. mr. E. Koops
24 feb	Afstuderen (criminologie)
25 feb	Afstuderen (notarieel recht)
25 feb	Proefstuderen rechten, criminologie, notarieel recht en fiscaal recht
26 feb	Afstuderen (rechtsgeleerdheid en jeugdrecht)
27 feb	Afstuderen (fiscaal recht)

Maart

4 mrt	Promotie dhr. H. Stolz
7 mrt	Bachelor voorlichtingsdag
20 mrt	Oratie prof. dr. D.F.M.M. Zaman
24 mrt	Vergadering Faculteitsbestuur
25 mrt	Afstuderen (notarieel recht)
26 mrt	Afstuderen (rechtsgeleerdheid en jeugdrecht)
27 mrt	Afstuderen (fiscaal recht)
31 mrt	Afstuderen (criminologie)

Column

Soms voel ik gewoon dat ik gelijk heb (Albert Einstein)

Het loont de moeite eens na te denken over het nadenken. Mijn vader zei altijd tegen ons kinderen, als we iets doms gedaan hadden: 'Eerst denken, dan doen!' Dat was, in al zijn eenvoud, wijs advies. Je verstand gebruiken behoedt je voor fouten. Wie zijn verstand niet gebruikt, maakt ze gegarandeerd vaker dan wie dat wel doet. Met alle gevolgen van dien.

Er bestaat een flinke groep mensen die voor een dergelijke lofzang of het verstand enigszins allergisch is. Velen daarvan gaan liever af op hun 'gevoel'. Deze groep herken je aan uitspraken als: 'Mijn gevoel zegt me dat...' Ik moet, als ik dat hoor, altijd denken aan een vriendin, met wie ik jaren geleden eens op vakantie was in Frankrijk. Wij waren erheen gereden in mijn oude, tweedehands Renault 4, die onderweg naar onze bestemming al kuren begon te vertonen. Die werden in de loop van de vakantie steeds erger. Toen ik haar zei dat ik eraan twijfelde of we met de auto wel weer thuis zouden kunnen komen, verzekerde ze me: 'Ja hoor, ik voel het gewoon, het gaat lukken!' Je raadt het al, we waren nog geen honderd kilometer gevorderd op de terugweg, of de auto begaf het definitief. De rest van de thuisreis legden we per trein af.

Een beroep doen op je gevoel is vaak dwaas. Je kunt maar beter je verstand gebruiken. Toch komt het voor dat mensen dingen juist 'voorvoelen'. Dat is bekend. Maar is hier sprake van een gevoel? Of gaat het om iets anders? De traditionele term ervoor is intuïtie. Dit is een onmiddellijk begrijpen, zonder te kunnen beredeneren waarom. Zoals het woord 'begrijpen' al aangeeft, is het geen vermogen van ons gevoel, maar van het verstand. Een dergelijke intuïtie komt op allerlei terreinen voor, zelfs in de wiskunde. Maar het belangrijkste is het denklijk in het alledaagse leven. Daarin is intuïtie vaak onontbeerlijk, bijvoorbeeld omdat er geen tijd is om uitgebreid te analyseren wat er aan de hand is en logisch-deductief tot een bepaald plan van aanpak te komen. Of omdat de noodzakelijke gegevens voor een dergelijke analyse en zodanig beredeneerd plan van aanpak niet te krijgen zijn. Grote legeraanvoerders en staatslieden, uitmuntende politiemensen, advocaten en rechters en deugdelijke ouders en docenten hebben allen gemeen dat ze een goede intuïtie hebben. Ze zien heel snel, zonder alles uitgebreid te hoeven analyseren en beredeneren, wat de juiste aanpak van een probleem is en wat in de gegeven omstandigheden het beste is om te doen.

Omdat het alledaagse leven voor een heel groot deel bestaat uit de omgang met andere mensen moet de intuïtie waarover we het hebben voor een groot deel betrekking hebben op die omgang. Wil deze in goede banen geleid kunnen worden dan is mensenkennis nodig. Zo gezien is mensenkennis dus een belangrijk aspect van, of zo men wil voorwaarde voor de intuïtie die ons onderwerp is.

Wat is mensenkennis? Niet kennis van de menselijke zielenroeressen in het algemeen. Het is de capaciteit correct in te schatten met wat voor concrete persoon je te maken hebt in een concrete situatie. Bijvoorbeeld wat betreft betrouwbaarheid. Of wat betreft eerlijkheid. Of wat betreft moed. Of wat betreft ijdelheid. Of wat betreft mensenkennis. Et cetera. Sommige mensen hebben de capaciteit andere mensen al na heel geringe tijd op al deze en nog veel meer vlakken min of meer correct in te schatten. Een dergelijke intuïtie is voor elk mens goud waard. Want ze voorkomt een hoop fouten.

Maar voor wie beroepshalve veel met andere mensen te maken heeft, is zo'n intuïtie volstrekt onmisbaar. Dat geldt dus zeker ook voor de togaberoepen. Je kunt nooit een goed advocaat, officier van justitie of rechter worden zonder gedegen mensenkennis. Hoe goed je abstracte kennis van wet en jurisprudentie ook is, als mensenkennis ontbreekt of tekort schiet, neem je nooit de goede beslissing in een concrete situatie, gewoon omdat je onvoldoende doorhebt wat er aan de hand is.

Daarmee rijst de vraag: is mensenkennis te leren? En zo ja, hoe? Zoals voor de meeste dingen, geldt ook hiervoor dat het deels *nature*, deels *nurture* is. Sommige mensen zullen nooit mensenkennis van enige betekenis verwerven, eenvoudigweg omdat 'het er niet in zit'. Ze hebben geen natuurlijke aanleg. Een enkeling daarentegen –meestal een vrouw– lijkt er wel mee geboren. De meeste mensen zitten er ergens tussenin. Ze hebben er de aanleg voor, in ieder geval tot op zekere hoogte, maar moeten ook wat doen om deze daadwerkelijk te ontwikkelen, anders blijft hun mensenkennis rudimentair.

Hoe doe je dat? Hoe ontwikkel je mensenkennis? Ervaring opdoen met mensen is uiteraard van het grootste belang. Maar dat is niet voldoende. Als het enige criterium voor de inschatting van mensen dat je meeneemt in dergelijke ervaringen is hoe aardig iemand is, dan kom je niet ver. Om een concreet persoon goed te kunnen inschatten heb je een gedegen kennis nodig van wat de voornaamste criteria zijn voor een dergelijke inschatting. Aardigheid is er slechts één en het is zeker niet de belangrijkste. Iemand correct inschatten wat betreft de al genoemde betrouwbaarheid, eerlijkheid, moed, maar ook bijvoorbeeld wat betreft opvliegenderheid, ijver, toewijding, eergevoel et cetera is veel belangrijker dan weten of iemand aardig is.

In de oude *studia humanitatis* stond de verwerving van de kennis van deze criteria centraal. Vraag: doen wij anno nu aan de universiteit in het algemeen en de juridische faculteit in het bijzonder, gezien het belang ervan voor de jurist, daaraan voldoende? ■

ELKE DAG ONTMOETEN
ZE ELKAAR BIJ DE KOFFIE

ONZE BIBLIOTHEEK IS
DE PERFECTE PLEK OM
JE SCRIPTIE TE SCHRIJVEN

Kennismaken met De Brauw

“Wat is de beste manier om
De Brauw goed te leren kennen?”

“Een studentstage is volgens ons de ideale manier om kennis te maken. Jij leert ons beter kennen, en wij jou. Van uur tot uur maak je mee wat het werk in de praktijk precies inhoudt. Dat kan in Amsterdam, maar ook op één van onze kantoren in het buitenland.

Ook kun je op kantoor je scriptie schrijven. Je kunt dan gebruik maken van al ons bronnenmateriaal. Daarnaast hebben we plek voor studierend medewerkers, bieden we oriënterende gesprekken aan en organiseren we interessante business courses.”

werkenbijdebrauw.nl

DE BRAUW
BLACKSTONE
WESTBROEK